

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Kristýna Komárková

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Představy dětí o trávení volného času

Kristýna Komárková

Bakalářská práce

2020

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristýna Komárková**
Osobní číslo: **H16282**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Představy dětí o trávení volného času**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zabývá tématem trávení volného času z pohledu dětí ve věku 12 - 15 let. Cílem je zjistit, jaké mají děti konkrétní představy o trávení svého volného času a jak ho skutečně tráví. V rámci práce se zpracuje dotazníkové šetření, které bude zkoumat, co děti ve volném čase dělají, která činnost je baví, jaké aktivity rozvíjejí. Metodou kvantitativního výzkumu se též zjišťuje motivace respondentů a jejich představy o ideálním způsobu strávení volného času během týdne.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **1. dubna 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. června 2019**

L.S.

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

Ing. Jiří Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 27. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 26. 3. 2020

Kristýna Komárková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D., za ochotné vedení práce i cenné rady a připomínky, jež mi v průběhu psaní velice pomohly. Dále děkuji také všem ředitelům škol a školám, které jsem v rámci vlastního výzkumu k bakalářské práci oslovila, samozřejmě také jejich žákům, od nichž jsem prostřednictvím vyplněných dotazníků získala velmi zajímavé informace o trávení jejich volného času ve volnočasových kroužcích i mimo ně. V neposlední řadě patří můj dík také rodině, která se mnou dokázala mít trpělivost, zároveň mě velice podporovala, pomáhala i motivovala k úspěšnému dokončení práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá problematikou volného času s její následnou aplikací na věkovou kategorii 12–15 let, tedy vývojovou etapu, kdy končí dětství a začíná období dospívání. Dále z hlediska vymezeného věku zkoumané populace popisuje způsoby trávení volného času a zároveň je porovnává s představami ideálního naplňování volných chvil mimo školní vyučování očima respondentů, přičemž se zaměřuje především na volnočasové aktivity žáků základních uměleckých škol a základních škol.

KLÍČOVÁ SLOVA

děti, kvantitativní výzkum, mimoškolní výchova, motivace, pedagogika volného času, volný čas, vývojová psychologie, zájmová činnost

TITLE

The Children's Imaginations about Spending Their Free Time

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the issue of leisure time with its subsequent application to the age category 12–15 years, accordingly the developmental stage when childhood ends, the period of adolescence begins. Furthermore, from the point of view of the defined age of the examined population it describes ways of spending free time and at the same time compares them with the ideas of the ideal fulfillment of free time outside the school classes through the eyes of respondents, focusing primarily on the free time activities of pupils at elementary art schools and elementary schools.

KEYWORDS

children, developmental psychology, free time, hobbies, motivation, out-of-school education, pedagogy of free time, quantitative research

OBSAH

ÚVOD	10
1 OBEČNÁ DEFINICE VOLNÉHO ČASU	12
1.1 Základní oblasti volnočasových aktivit	13
1.2 Aktuální problémy volného času	14
2 VOLNÝ ČAS Z HLEDISKA PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU.....	17
2.1 Definice pedagogiky volného času jakožto pedagogické vědy	17
2.2 Cíle a funkce pedagogiky volného času.....	18
2.3 Výchovné působení během volného času dětí	20
3 VÝVOJOVÁ SPECIFIKA VĚKOVÉ KATEGORIE DĚTÍ 12-15 LET	23
3.1 Pohled na danou věkovou kategorii z hlediska vývojové psychologie.....	23
3.2 Možnosti trávení volného času dětí v tomto věku	26
4 PRAKTICKÁ ČÁST	28
4.1 Shrnutí dosavadního stavu řešení či poznání před provedením vlastního výzkumu	28
4.2 Popis metodologie.....	32
4.3 Cíle výzkumu	33
4.4 Formulace hypotéz.....	33
4.5 Metody sběru dat.....	34
4.6 Charakteristika souboru respondentů.....	35
4.7 Realizace výzkumného šetření.....	37
4.8 Interpretace zjištěných dat a statistické ověření hypotéz.....	38
4.8.1 Interpretace zjištěných dat	38
4.8.2 Statistické ověření hypotéz.....	51
4.9 Shrnutí výzkumného šetření	59
5 ZÁVĚR.....	62
6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	63
7 PŘÍLOHY	66

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Typy volnočasových kroužků navštěvovaných žáky ZUŠ.....	40
Graf 2: Typy volnočasových kroužků navštěvovaných žáky ZŠ	40
Graf 3: Doba docházky respondentů ZUŠ a ZŠ na organizovanou zájmovou činnost.....	41
Graf 4: Instituce volnočasových kroužků navštěvované respondenty ZUŠ a ZŠ.....	43
Graf 5: Důvody docházky žáků ZUŠ a ZŠ na volnočasové kroužky	44
Graf 6: Důvody respondentů k nedocházení na volnočasové kroužky.....	45
Graf 7: Co dělají žáci ZUŠ a ZŠ během svého volného času mimo kroužky.....	46
Graf 8: Odpovědi respondentů na otázku „Jakému sportu se o svém volném čase věnujete?“	47

Seznam tabulek

Tabulka 1: Věkové rozložení respondentů ZUŠ a ZŠ	39
Tabulka 2: Hodnocení kroužků navštěvovaných respondenty ZUŠ a ZŠ pomocí známky („jako ve škole“).....	41
Tabulka 3: Týdenní četnost docházky na volnočasové kroužky	42
Tabulka 4: Četnost odpovědí respondentů na otázku: „Trávíte svůj volný čas, jak byste si přáli?“	50
Tabulka 5: Důvody, proč respondenti nemohou svůj volný čas trávit tak, jak by si přáli, a jejich četnost ve vyplněných dotaznících	50
Tabulka 6: Porovnání věku respondentů s navštěvováním volnočasových kroužků.....	51
Tabulka 7: Porovnání délky docházení na volnočasové kroužky mezi žáky ZUŠ a ZŠ	52
Tabulka 8: Empirické četnosti k vyhodnocení H3.....	53
Tabulka 9: Teoretické četnosti k vyhodnocení H3	53
Tabulka 10: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H3.....	54
Tabulka 11: Empirické četnosti k vyhodnocení H4.....	55
Tabulka 12: Teoretické četnosti k vyhodnocení H4	55
Tabulka 13: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H4.....	55
Tabulka 14: Empirické četnosti k vyhodnocení H5.....	56
Tabulka 15: Empirické četnosti k vyhodnocení H5.....	56
Tabulka 16: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H5.....	56
Tabulka 17: Teoretické četnosti k vyhodnocení H6	57

Tabulka 18: Empirické četnosti k vyhodnocení H6.....	57
Tabulka 19: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H6.....	57
Tabulka 20: Empirické četnosti k vyhodnocení H7.....	59
Tabulka 21: Teoretické četnosti k vyhodnocení H7	59
Tabulka 22: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H7.....	59

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

DDM	dům dětí a mládeže
DHK	dámský házenkářský klub
ZŠ	základní škola
ZUŠ	základní umělecká škola

ÚVOD

Bakalářská práce se sice nazývá Představy dětí o trávení volného času, avšak volný čas si není třeba jen představovat – je potřeba jej prožívat i nějakým reálným způsobem. Jelikož se představa zakládá na reálných znalostech i zkušenostech jedince, bez nich si ani žádnou představu nemůže vytvořit, zabývám se také skutečným naplňováním volných chvil v životě dítěte ve věku 12 až 15 let.

Tuto životní etapu jsem si zvolila, jelikož ve věku kolem 12 let dochází u člověka k velkým vývojovým změnám – začíná se měnit jeho tělo, myšlení, žebříček hodnot. Pomalu opouští dětství, svět volnočasových kroužků vybíraných rodiči, a pokud má k tomu vhodné možnosti, začíná si o trávení svého volného času rozhodovat sám. Začíná si budovat vlastní identitu, formovat zájmy, zajímat se více o dění kolem sebe. Zkouší, co ho baví, naopak co ho nezajímá, opouští. Také obvykle méně času tráví doma v rodinném kruhu, více dává přednost vrstevníkům – chodí s nimi ven, napodobuje jejich chování i normy – nejen ty pozitivní, ale rovněž ty negativní, jež mají při vývoji mladého člověka ve zdravou osobnost nepříznivý vliv. V současné době tráví děti a mládež stále více času pod vlivem médií, internetu a sociálních sítí. I proto je důležité mladou generaci naučit adekvátnímu způsobu trávení času mimo školní vyučování, rozvíjet aktivity dle jejich zájmů.

Při psaní bakalářské práce vycházím nejen z poznatků vývojové psychologie, ale také z pedagogiky volného času. V první kapitole teoretické části práce definuji oblast volného času, do jakých základních oblastí se dělí (včetně příkladů konkrétních volnočasových aktivit), jakým problémům toto téma v současné době čelí a jak se na ně dívá pedagogika volného času – specializovaná pedagogická věda zabývající se výchovou mimo školní vyučování. Ve druhé kapitole se již zabývám specifiky zvolené věkové kategorie z pohledu vývojové psychologie, otázkou, jak se člověk během této životní etapy vyvíjí, možnostmi a obvyklými způsoby trávení volného času člověka v daném věku.

Má bakalářská práce je z větší části založena na praktické části. Zvolila jsem kvantitativní šetření metodou dotazování. Dotazník jako hlavní výzkumný nástroj obsahuje nejen otázky na demografické údaje (pohlaví, věk), ale i na docházku do kroužků, představy o ideálním naplňování volného času dotázaných. Samozřejmě mne zajímají i volnočasové aktivity mimo organizovanou zájmovou činnost, zda zkoumaná věková kategorie dětí 12–15 let sportuje, případně jakým způsobem. Chci se taktéž dovědět, jak si děti svůj volný čas představují a v jaké míře se liší představy od skutečnosti. Jelikož se samotné téma práce týká

velmi početné skupiny mladých lidí, zaměřuji se ve výzkumu pouze na žáky ZUŠ a ZŠ 2. stupně, přičemž sleduji rozdíly v trávení volného času mezi těmito výzkumnými soubory.

1 OBECNÁ DEFINICE VOLNÉHO ČASU

Co vlastně znamená pojem „volný čas“? Na jeho vysvětlení neexistuje jen jedna definice, tento termín lze vysvětlit různými způsoby a na to, co označuje, můžeme nazírat z více úhlů pohledu.

Lze jej tedy popsat například jako dobu, kdy jedinec není vázán povinnostmi vůči sobě či druhým; odpočinek, rekreaci; čas, ve kterém se člověk může zabývat zájmovými aktivitami dle vlastního výběru.¹ Nachází v něm také radost, potěšení, zábavu, obnovuje a rozvíjí své tělesné, duševní, případně i tvůrčí schopnosti.²

Jedním z hlavních požadavků jeho náplně je tedy dobrovolnost, která vychází z podstaty volného času jako doby svobodné volby činností. Znamená tedy dobrovolnou účast na volnočasových aktivitách, a proto je zde používání příkazů naprosto nevhodné a nevyhovující.³ Výkon volnočasových aktivit závisí také na motivaci, činiteli aktivizujícímu organismus k reagování, chování, jednání vedoucímu k dosažení cíle či uspokojení.⁴

Jan Čáp, autor publikace *Psychologie výchovy a vyučování*, se k problematice volného času vyjadřuje takto: „*Volný čas se většinou vymezuje tak, že se z celkového časového úhrnu odečte pracovní doba a dále některé části mimopracovní doby: čas nezbytný k cestě do práce a z práce, k uspokojování fyziologických potřeb (zejména spánku a přijímání potravy), k vykonávání domácích prací a udržování hygieny.*“⁵

Dospělý jedinec má zkrátka povinnosti, které musí plnit, ať už si to přeje, či nikoliv. Děti školního věku zase tráví podstatnou část týdne ve škole a přípravou na vyučování. Volný čas je tedy opakem doby pracovní.

Někdy se také uvádí takzvaný čas polovolný, protože existují aktivity, které mohou být užitečné, ale zároveň přináší uspokojení, např. ruční práce, zahrádkaření, kutilství apod.⁶ Někteří autoři jej však nerozlišují, a považují ho tedy za součást volného času.

¹ SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas*. Praha: Karolinum, 2000, s. 12. ISBN 80-246-0044-7.

² NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, s. 17. ISBN 80-7315-012-3.

³ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 128. ISBN 978-80-247-4248-9.

⁴ HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Praha: Grada, 2011, s. 128. ISBN 978-80-247-3037-0.

⁵ ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, s. 306. ISBN 80-7066-534-3.

⁶ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 11. ISBN 978-80-262-0030-7.

1.1 Základní oblasti volnočasových aktivit

Volnočasové aktivity jsou nepochybně spjaty se zájmy. Ty patří mezi vlastnosti aktivačně-motivační a vyvolávají motiv (pohnutku) k zaměření určitým směrem. Souvisejí s vlohami i schopnostmi člověka, podmiňují také jeho úspěšnost ve vykonávání určitých aktivit.⁷

Zájmová činnost tedy zajišťuje uspokojování, rozvíjení a kultivaci zájmů, potřeb a rozvoj specifických schopností. Toto vše se poté podílí na utváření životního stylu i hodnotové orientace jedince.⁸

Jelikož existuje mnoho různých druhů volnočasových aktivit, užívají se také různé druhy jejich dělení. Například Jiřina Pávková ve svém díle *Pedagogika volného času*, v kapitole *Výchova mimo vyučování* dělí zájmové činnosti na společenskovední, přírodovědné, pracovní-technické, tělovýchovné, sportovní a estetickovýchovné.⁹ V další části publikace však uvádí, že se volnočasové aktivity tradičně dělí na společenskovední, pracovní-technické, přírodovědně-ekologické, estetickovýchovné, tělovýchovné, sportovní a turistické, kromě toho také poukazuje na dnešní významné místo výpočetní techniky v zájmových činnostech.¹⁰

Irena Slepíčková, autorka monografie *Sport a volný čas*, zase zájmy provozované ve volném čase rozděluje na:

- a) Aktivity manuální – např. zahrádkaření, kutilství, ruční práce;
- b) Aktivity fyzické – např. procházky, sport;
- c) Aktivity kulturně uměleckého typu receptivního – např. četba, návštěvy divadel, kin, poslech rádia, magnetofonu;
- d) Aktivity kulturně uměleckého typu tvořivého a interpretačního – např. hudba, zpěv, herecká činnost, fotografování;
- e) Aktivity kulturně racionální – např. dobrovolné vzdělávání, sledování masmédií, luštění křížovek;
- f) Aktivity společensko-formální – výkon veřejných funkcí, schůze, práce ve společenských a politických organizacích;
- g) Aktivity společensko-neformální – rodinné a jiné návštěvy (kupříkladu kaváren);

⁷ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 92. ISBN 978-80-7367-423-6.

⁸ Tamtéž, s. 51.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž, s. 93.

- h) Hry, podívaná, sběratelství – sportovní diváctví, společenské hry;
- i) Pasivní odpočinek – sedění, polehávání, spánek (mimo hlavní), kouření, popíjení kávy atd.¹¹

Existuje zkrátka velmi pestré spektrum zájmových aktivit, jimiž se člověk během svého volna může zabývat.

Zvláštní místo v trávení volného času zaujímají odpočinek a rekreace. I když se může zdát, že oba pojmy mají stejný či podobný význam, ve skutečnosti ale znamenají něco zcela jiného. Pávková zmíněné termíny rozlišuje následovně: „*Odpočinkové činnosti jsou velmi klidné, pohybově i psychicky nenáročné. Nejvydatnější formou odpočinku je spánek. Rekreční činnosti mají naopak charakter vydatné pohybové aktivity, nejlépe na zdravém vzduchu. Mohou mít podobu činností tělovýchovných nebo manuálně pracovních.*“¹²

Způsob naplňování volného času souvisí se životním stylem. Ten „...*lze charakterizovat jako paletu prakticky všech lidských aktivit od myšlení, přes chování až po jednání, a to takových, které zaujímají v životě trvalejší místo, většinou se opakují, jsou typické a předvídatelné. Nejčastěji se posuzuje podle názorů, postojů a vnějších projevů chování.*“¹³ Volný čas je tedy jeho významným ukazatelem i hodnotou a měl by také být v rovnováze se sférou povinností,¹⁴ jelikož nedostatek volného času se snadno může stát důvodem zabraňujícím jeho aktivnímu trávení, např. sportem.¹⁵ Ten je také důležitou součástí volnočasových aktivit, protože přispívá k utváření, případně zdokonalování fyzické a psychické kondice, k rozvoji společenských vztahů či dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních.¹⁶

1.2 Aktuální problémy volného času

V současné době dochází vlivem společenského vývoje k prodloužení volného času a s tím souvisejícím problémem nudy, jenž souvisí s nedostatkem podnětů, které by v jedinci dokázaly vyvolat hlubší zájem. „*Při povrchním odstraňování pouhým okamžitým zaujetím či vzrušením, kdy osobnost jedince zůstává nezasažena a aktivita nezbuzuje hlubší emoce,*

¹¹ SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas*. Praha: Karolinum, 2000, s. 13. ISBN 80-246-0044-7.

¹² PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 83. ISBN 978-80-7367-423-6.

¹³ SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas*. Praha: Karolinum, 2000, s. 37. ISBN 80-246-0044-7.

¹⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 32. ISBN 978-80-7367-423-6.

¹⁵ SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas*. Praha: Karolinum, 2000, s. 17. ISBN 80-246-0044-7.

¹⁶ Tamtéž, s. 22.

*nepodněcuje fantazii či rozum, pocit prázdnoty přetrvává a pak jedinec hledá jiné způsoby, jak se nudy zbavit – například stimulujícími prostředky, jako jsou drogy či alkohol. Tyto prostředky mohou být výrazem touhy po skutečných zážitcích.*¹⁷ Z toho je zřejmé, že větším problémem, než je nadbytek volného času, se stává spíše způsob jeho optimálního a všeobecně prospěšného naplnění. V dnešní době totiž existuje nepřeborná nabídka organizovaných i zcela volných zájmových činností. Je proto důležité děti a mládež naučit, jak užitečně a zajímavě trávit volný čas, případně je vhodným způsobem vést k rozvoji života a zdraví prospěšných zájmů a aktivit, aby se předešlo možným problémům – například ke vzniku rizikového chování (např. destrukci, agresi apod.). Současní mladí se každodenně setkávají se zátěžovými situacemi v rodině, škole, sociální skupině vrstevníků a na tento psychosociální stres mohou v optimálním případě reagovat jeho zvládnutím, v tom horším obranou či útekem. Potěšení a uspokojení mohou mladí lidé nacházet se pod tlakem vlastní psychiky i negativních vlivů okolní společnosti nacházet vedle alkoholu nebo drog také například v gamblerství nebo sledování televize. U dětí se toto vše může stát vážným problémem.¹⁸

V současnosti se v opačném případě může objevovat i jeho nedostatek. Ten kromě rodičů zatížených zaměstnáním mohou zažívat také jejich potomci, přesycení velkým množstvím organizovaných volnočasových aktivit, např. v podobě kroužků nabízených školou nebo institucemi volného času. „*Organizované aktivity by měly být přiměřené obsahem a rozsahem, musí být vyvážené spontánními aktivitami, pro které se děti rozhodují podle svých momentálních potřeb. Hlavně menší děti by vždy měly mít prostor pro to, jen tak si pohrát,*“¹⁹ upozorňuje na tento fakt Bendl.

Klíčovou roli v trávení volného času mladé generace tedy hraje rodina jako první socializační činitel, s nímž tato část populace přichází do styku.²⁰ Rodiče jsou pro dítě vzorem v ideálním případě pozitivním, ale bohužel i negativním. Proto pokud rodina neplní svou výchovnou funkci dobře, existuje zvýšené riziko, že si dítě nalezne vrstevnickou skupinu, v níž může být jeho zdravý duševní i tělesný vývoj ohrožen.

V takové společnosti totiž existuje nebezpečí agresivity, vandalismu, brutality, nežádoucí sexuality, je možné se zde snadno dostat k alkoholu, nikotinu nebo jiným

¹⁷ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 11. ISBN 978-80-262-0030-7.

¹⁸ Tamtéž, s. 167.

¹⁹ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 131. ISBN 978-80-247-4248-9.

²⁰ Tamtéž, s. 130.

nebezpečným návykovým látkám. O to komplikovanější je skutečnost, že vrstevníci mají pro mladou populaci význam právě obzvláště v období dospívání.²¹

Dalším aktuálním problémem je nedostatek nabídky zařízení volného času, „...*která by byla dostupná a atraktivní i dětem z méně podnětného nebo sociálně slabšího rodinného prostředí a též jedincům s průměrnými, či dokonce podprůměrnými schopnostmi*“.²² Prostor pro výkon volnočasových aktivit by tedy mělo být nejen dostatečně podnětné, ale také by mělo v člověku probudit zájem a umožnit mu správně rozvíjet své dovednosti. Co se týče dostupnosti volnočasových kroužků, stává se, že ten, na který by dítě rádo docházelo, se nachází příliš daleko od místa školy či bydliště, nebo na něj jeho rodiče nemají dostatek finančních prostředků.

I při všech vyjmenovaných současných problémech souvisejících s volným časem je nutné říci, že zásadní roli mezi volnočasovými aktivitami v dnešní době zaujímají také hromadné sdělovací prostředky, počítačová média, televize, videa nebo komerční zařízení volného času, která mohou na člověka obzvláště v dětském či mladistvém věku působit velmi negativně, jelikož se v nich v relativně podstatné míře může objevovat násilí a pornografie.²³

*„Média ve stále větší míře vtiskávají do myslí a vědomí lidí obsahy, které jen částečně odrážejí či vůbec neodrážejí realitu přirozeného světa a ve stále větší míře produkují mediální a virtuální realitu. Hlavní proud mladé generace je ve značné míře manipulován médii a přijímá jimi produkované názory a postoje,“*²⁴ upozorňuje na nebezpečí hromadných sdělovacích prostředků Hájek.

²¹ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 15. ISBN 978-80-7367-423-6.

²² Tamtéž, s. 15.

²³ Tamtéž, s. 154.

²⁴ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 49. ISBN 978-80-262-0030-7.

2 VOLNÝ ČAS Z HLEDISKA PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU

2.1 Definice pedagogiky volného času jakožto pedagogické vědy

Na počátku je třeba pedagogiku volného času vymezit obdobně jako dříve v práci uvedený termín „volný čas“: „*Pedagogika volného času se zabývá pojetím a cíli, obsahem a způsoby výchovného zhodnocování volného času, organizacemi a institucemi, které tyto aktivity uskutečňují nebo pro ně vytvářejí podmínky, a koncepcemi jeho dalšího vývoje propracovávanými na základě vývoje společnosti a oboru samého.*“²⁵ Charakterizuje ji tedy jako jednu z oblastí pedagogiky, společenskovední obor, vědu o výchově ve volném čase, teorii výchovy ve volném čase.²⁶

Dále také zde popisovaná vědecká disciplína „...zkoumá vznik volného času, rozvoj jeho rozsahu a funkcí i podmíněnost společenským kontextem; řeší jeho pronikání mezi mladou populací, pro kterou je významnou podmínkou jejího současného života i perspektivou úspěšného rozvoje“.²⁷

Pedagogika volného času dětí a mládeže tudíž nepopisuje jen dosavadní obsah a způsoby realizace volnočasových aktivit, ale odkrývá také nové možnosti objevující se v poli její působnosti (např. v trávení volného času populace, jíž se nejvíce a nejčastěji zabývá), předkládá alternativní možnosti, přičemž inspiruje jejich uskutečňování v pedagogické praxi.²⁸

Zde popisovaná věda v mnohém vychází také z psychologie, protože bere v úvahu věkové a individuální zvláštnosti a také jejich respektování ve volném čase. Dále se zabývá otázkami, zda, jak a do jaké míry přispívají volnočasové aktivity k uspokojování nejen biologických, ale zejména duševních potřeb člověka (např. potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, pocitu jistoty i bezpečí).²⁹

V oblasti pedagogiky volného času působí zejména vychovatelé pracující s dětmi a mládeží mimo vyučování. K hlavní náplni jejich povolání patří zejména vytvoření

²⁵ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 49. ISBN 978-80-262-0030-7.

²⁶ Tamtéž, s. 67.

²⁷ Tamtéž, s. 14.

²⁸ Tamtéž, s. 15.

²⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 17. ISBN 978-80-7367-423-6.

bezpečného prostředí, příjemné a tvořivé atmosféry. Dále by měli dbát o uspokojování individuálních potřeb i zájmů svěřených osob, zajímat se o děti, umět je pochopit, motivovat vhodným způsobem a probouzet v nich chuť k výkonu určitých aktivit. Pedagogové volného času působí v různých typech zařízení pro mimoškolní výchovu, strukturně značně různorodých svými funkcemi, obsahem činností i věkem vychovávaných.³⁰

2.2 Cíle a funkce pedagogiky volného času

Hlavním cílem pedagogiky volného času je výchova ve volném čase, spočívající ve vedení dětí a mládeže k co nejrozumnějšímu naplňování vlastního volného času zahrnujícího také odpočinek a relaxaci. Mladá populace totiž tráví většinu času během týdne ve škole, takže se u ní po vyučování dostavuje fyzická i psychická únava. Navíc rodiče, kteří by měli být vzorem, ne vždy dovedou své děti vést adekvátním způsobem k zájmovým činnostem. A tady sehrává svou úlohu právě pedagogika volného času, která se snaží pomoci ke smysluplnému využívání volného času nejen dětí a mládeže, ale i dospělých.

Výchova ve volném čase tudíž zahrnuje tyto dva hlavní cíle:

- a) Bezprostřední naplňování volného času smysluplnými rekreačními i výchovně-vzdělávacími aktivitami;
- b) Seznámení jedince s množstvím zájmových činností, poskytování v nich základní orientaci a pomoc a na základě osobních zkušeností v různých oborech nalézt oblast zájmu, která dá člověku možnost uspokojení, seberealizace, s čímž souvisí také tvorba návyků pro budoucí trávení volného času.³¹

Kromě těchto dvou hlavních cílů má pedagogika volného času také specifické funkce, které jsou součástí naplnění jejího obsahu. Mezi základní patří dle Bendla funkce výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.³²

Výchovně-vzdělávací funkce je založena na úmyslném a cílevědomém ovlivňování charakteru vychovávaných jedinců. Dává možnost působení na psychickou, fyzickou i sociální stránku osobnosti, rozvíjí intelektové schopnosti, emoce i volní vlastnosti.

³⁰ NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, s. 21. ISBN 80-7315-012-3.

³¹ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 17. ISBN 978-80-7367-423-6.

³² BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 122. ISBN 978-80-247-4248-9.

Pro úspěšný průběh naplňování této funkce musí být zvoleny pedagogické prostředky respektující zvláštnosti výchovy ve volném čase. Ta zde dává zejména prostor pro uspokojování a utváření např. požadavku osobní seberealizace či sociálních vztahů, také naplňuje, usměrňuje, rozšiřuje a prohlubuje zájmy, pomáhá objevovat i rozvíjet specifické schopnosti. Ve volném čase probíhá v rámci zájmových skupin nenásilné učení, osvojování vědomostí i dovedností žádoucích pro život mezi lidmi.³³ Vytváří se zde také vztah k celoživotnímu vzdělávání jako přirozené součásti lidského života, což považuji za značný přínos výchovně-vzdělávací funkce pedagogiky volného času, protože podle mne se člověk neustále učí něčemu novému a jeho vývoj není ukončen například absolvováním povinné školní docházky. Přestože se proces učení nejčastěji spojuje právě s vyučováním v jakékoliv instituci formálního vzdělávání, probíhá velmi často i mimo ni. Pokud bych tedy měla zůstat v oblasti volného času, vyšla bych z teze Čápa, že se lidská bytost může učit např. sportovním hrám, tanci, hře na hudební nástroj apod.³⁴

Další, zdravotní funkce výchovy ve volném čase podporuje zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj vychovávaných osob.³⁵

Sociální funkcí volného času se nejčastěji rozumí zajištění bezpečnosti, dohledu nad dětmi a věnování se jim v době mimo vyučování, kterou mladá generace netráví s rodiči. U některých školských zařízení, např. u školních družin, je tato funkce velmi často veřejností chápána jako nejvýznamnější, ne-li jediná. Tento požadavek mimoškolní výchovy však spočívá také v možnosti navazování nejrůznějších sociálních vztahů, přátelství a kamarádství s jedinci s podobnými zájmy, setkávání se s novými autoritami, zaujímání rozmanitých postavení a sociálních rolí ve skupinách. Účastníci volnočasových aktivit zdokonalují díky sociální funkci výchovy své dovednosti percepce a komunikace, nenásilnou formou u nich probíhá sociální učení. Nutno podotknout, že zařízení volného času dětí do určité míry vyrovnává rozdílné podmínky rodinného prostředí, přičemž všechny děti mají stejné právo na pozornost i péči vychovatele, na využívání hraček, pomůcek, prostorů a vybavení. Do určité míry mohou organizace volného času pomoci také dětem pocházejícím z problematických rodin.³⁶

³³ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 122. ISBN 978-80-247-4248-9.

³⁴ ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, s. 62. ISBN 80-7066-534-3.

³⁵ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 122. ISBN 978-80-247-4248-9.

³⁶ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 122. ISBN 978-80-247-4248-9.

Preventivní funkce výchovy ve volném čase pomáhá předcházet negativním jevům, jako jsou např. neukázněnost, lhaní, krádeže, záškoláctví, útky z domova, agresivita, šikana, vandalismus, experimentování s drogami či jejich zneužívání, gamblerství a další podobné formy závislostí i problémů v oblasti sexuality, projevů netolerance, rasismu apod. Proto je potřeba volnočasové aktivity nejen dobře zvolit, ale mít je takřkajíc „na dosah ruky“, protože zájmová činnost slouží jako nespecifická primární prevence, jejíž efektivita spočívá v její cenové dostupnosti i účinnosti, a to zejména v porovnání se sekundární a terciární prevencí. Z tohoto důvodu se musí negativním vlivům předcházet, jelikož jejich náprava již nemusí být tak jednoduchá. Proto u dítěte, jež dobře využívá svůj volný čas, má vlastní zájmy a dostatečně se jim věnuje, existuje menší pravděpodobnost, že podlehne špatným vzorům s projevy některých výše vyjmenovaných jevů týkajících se rizikového sociálního chování.³⁷

Výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální i preventivní funkce však neexistují odděleně a pouze samy o sobě, ale v běžné výchovné praxi se vzájemně prolínají, přičemž je jednotlivá zařízení, organizace či instituce volného času realizují v různé míře. Například na sociální funkci se klade důraz v zařízeních pracujících zejména s mladšími dětmi, např. ve školních družinách, ale i tam, kde děti tráví podstatnou část času mimo rodinu, například v domovech mládeže, na táborech, ve školách v přírodě, dětských domovech. Struktura subjektů zabývajících se výchovou ve volném čase je tudíž velmi pestrá, má různé zaměření, proto základní funkce plní v různé míře a často specifickými způsoby (lze zde jmenovat například školská zařízení, tělovýchovné organizace apod.).³⁸

2.3 Výchovné působení během volného času dětí

Moderní společnost 21. století, jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách bakalářské práce, připravuje mladé generaci nejrůznější nástrahy. Současná výchova si tedy klade za cíl nejen naučit děti těmto rizikům odolávat, ale také je vybavovat příslušnými kompetencemi.³⁹

Hájek podotýká, že „...vedení dětí a ostatních účastníků směřuje k naplňování jejich volného času, a tím je rozvíjení, navozování a usměrňování zájmů“.⁴⁰

³⁷ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 122. ISBN 978-80-247-4248-9.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 193. ISBN 978-80-262-0030-7.

⁴⁰ Tamtéž, s. 165.

Pedagogické ovlivňování volného času, s čímž mohu jen souhlasit, má v době mimo vyučování velký význam. Vede člověka k jeho vhodnému naplňování, formuje jeho zájmy, uspokojuje i kultivuje jeho potřeby, rozvíjí specifické schopnosti a žádoucí charakterové vlastnosti. „*Způsob odpočinku, zábavy a rekreace ovlivňuje psychohygienu jedince, jak můžeme pozorovat na studijních a pracovních výkonech člověka. Hodnotové a trvalé zájmy pozitivně působí na partnerské vztahy a výchovu dětí v rodině. V souvislosti se zájmovou orientací jedince můžeme též přispívat k rozvoji potřeby sebevzdělávat se,*“ uvádí Němec.⁴¹

Volný čas tedy umožňuje lidem, jak ukazují běžná zkušenost, sociologické i psychologické výzkumy, kulturní rozvoj a obohacení osobnosti, ale také stagnaci či nečinnost, která může být z hlediska společnosti i individuálního vývoje nežádoucí (v krajních mezích až např. agresivní chování některých skupin sportovních fanoušků). Proto se výchovné působení může ukázat jako potřebné vzhledem ke zvyšování rozsahu volného času a s tím související nutností řešit jeho náplň.⁴²

Jelikož jsem se rolí pedagoga volného času zabývala v předchozích částech teoretického oddílu své práce, budu se v této kapitole více věnovat roli rodiny, jelikož při výchově dětí k volnému času hraje klíčovou roli. Z jednání rodičů totiž musí být zřejmé, „...*že plnění povinností i volný čas jsou přirozenou součástí života, že do volného času kromě odpočinku a relaxace patří i osobní zájmy, koníčky, hobby*“.⁴³ Dospělí tedy mohou dětem předat určité modely způsobů trávení volného času prostřednictvím zájmových aktivit, nesmí je však do nich nutit. Například otec hokejista si těžko prosadí svůj koníček, hraje-li syn raději šachy. Matka věnující se ručním pracím by se neměla zlobit na dceru, která ráda sportuje a věnuje se třeba badmintonu. „*Podstatné je to,*“ dodává Bendl, „*že se děti od rodičů naučí, že mít osobní záliby patří k běžnému životu.*“⁴⁴

I když se rodiče mohou věnovat jiným činnostem, musí své děti nějakým způsobem vést k formování náplně jejich volného času, nabídnout jim alespoň rámcově nějakou představu, kterou poté může mladá generace přijmout za vlastní. „*Rodiče musí své potomky dobře znát, aby děti naučili nakládat s volným časem svobodně a zodpovědně. Je důležité jim nabídnout volnočasové aktivity, které odpovídají jejich schopnostem i zájmům a poskytují opravdový*

⁴¹ NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, s. 21. ISBN 80-7315-012-3.

⁴² ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, s. 306. ISBN 80-7066-534-3.

⁴³ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 130. ISBN 978-80-247-4248-9.

⁴⁴ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 130. ISBN 978-80-247-4248-9.

odpočinek i zábavu. Když jsou děti ještě docela mladé (což je v tomto aspektu života nejvhodnější dobou na jejich utváření), jsou mnohem otevřenější návrhům vlastních rodičů. Pokud se tedy děti spokojí s tím, co jim rodiče nabízejí, dovedou pak objevit ty nejlepší možné způsoby k dobrému využívání vlastního volného času.⁴⁵ Starší generace tudíž může té mladší nabídnout vlastní představu o volnočasových aktivitách, na jejím základě si děti mohou vytvořit obraz o náplni času mimo školní vyučování a zkusit nalézt to, co by je bavilo a čemu by se mohly věnovat.

⁴⁵ „To teach children how to use their free time in a free and responsible way, parents need to know their children well. It is important to offer them leisure activities that match their interests and abilities, and provide genuine rest and enjoyment. When children are still quite young (which is the best time to form them in this aspect of their lives), they are more open to what their parents suggest. If they find satisfaction in what their parents offer, they will become all the more able to discover by themselves the best ways to use their free time well.“ Převzato z: MARTÍN, J. M. a J. VERDIÁ. Leisure and free time. In: *OpusDei.org* [online]. 2016 [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://multimedia.opusdei.org/pdf/en/web-obr11-12.pdf> (Vlastní překlad.)

3 VÝVOJOVÁ SPECIFIKA VĚKOVÉ KATEGORIE DĚTÍ 12-15 LET

3.1 Pohled na danou věkovou kategorii z hlediska vývojové psychologie

U dětí procházejících dvanáctým až patnáctým rokem života obvykle nastupuje období pubescence neboli přechodu od dětství k dospělosti. V této době dítě navštěvuje druhý stupeň základní školy, je tedy staršího školního věku.

Každá osobnost se přirozeně vyvíjí individuálně, takže lze v odborné literatuře nalézt různá vymezení zde popisované etapy života, a to včetně odlišné terminologie. Kupříkladu Čížková-Hlobilová toto období v širším kontextu nazývá *etapou chlapce a děvčete* od 8 do 14 let, v užším významu *prepubertou* ohraničenou 11. a 14. rokem života, případně *etapou hochy a dívky* od 14 do 17 let, eventuálně obdobím *puberty* od 14 do 16 let.⁴⁶ Vychází však přitom z více typů vývojové periodizace – hned na předcházející straně knihy uvádí stejnou vývojovou etapu nazývanou *druhým dětstvím* a dále rozdělenou na období od 7 do 12 let a od 12 do 15 let.⁴⁷ Z takto ne zcela jednoznačného členění je zřejmé obtížné vymezení přechodného stadia mezi dítětem a dospělým jedincem. Vágnerová užívá termín *pubescence*, přičemž ji jednoznačně vymezuje jako období mezi 11. a 15. rokem života.⁴⁸ Říčan v publikaci *Cesta životem* kapitolu o období dospívání nazývá poeticky – *časem první lásky*, přičemž užívá stejný odborný termín (*pubescence*).⁴⁹ Pávková vychází ze stejného vymezení, avšak pracuje s označením *střední školní věk*.⁵⁰

Z praktických důvodů má práce využívat věkové ohraničení zmíněné v nadpisu této kapitoly (12–15 let). Poznatky načerpané z tematických monografií tedy aplikuje právě na tento věk, přestože období dospívání, řečeno všeobecně, zahrnuje poměrně rozsáhlý úsek života. Ať už je vymezení jakékoliv, tato kapitola se bude zabývat všeobecnými znaky raného stadia dospívání čili staršího školního věku.

V období dospívání dochází k nerovnoměrnému tělesnému vývoji, projevujícím se určitou tělesnou neohrabaností. Výrazně rostou dlouhé kosti, přičemž ostatní části těla

⁴⁶ ČÍŽKOVÁ-HLOBILOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 19. ISBN 80-7067-953-0.

⁴⁷ Tamtéž, s. 18.

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 209. ISBN 80-7178-308-0.

⁴⁹ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 169. ISBN 80-7367-124-7.

⁵⁰ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 214. ISBN 978-80-7367-423-6.

dorůstají postupně a později. Mění se také činnost endokrinních žláz, pubescent pohlavně dozrává. Roste fyzická výkonnost, ale dochází také k dočasnému zhoršení neurosvalové koordinace i snadné unavitelnosti organismu.⁵¹ „Pro období dospívání je typická proměna vlastního těla, která se projeví i v postoji pubescenta. Tělesná atraktivita má svou sociální hodnotu a stává se součástí sebehodnocení dospívajícího. Individuálně rozdílné tempo dospívání může vést k frustraci jedince, který se od ostatních vrstevníků nějak liší.“⁵² Člověk se v tomto věku často porovnává s ostatními, např. pokud je malého vzrůstu a má vrstevníky o vyšší tělesné výšce, může si připadat vývojově opožděnější nebo jiným způsobem „horší“ oproti ostatním.

Co se týče rozumového vývoje v období dospívání, dochází ke zřetelným změnám ve vnímání, pozornosti, paměti, fantazii, myšlení a řeči. Vnímání se zpřesňuje hlavně v oblasti času i prostoru. Pozornost je úmyslná, stálejší než v předchozích vývojových etapách, přechodně však kolísá. Paměť se vyznačuje záměrností, logičností, stává se trvalejší, pohotovější. Fantazie se zdokonaluje v reprodukční rovině, rozvíjí se v tvůrčí, jedinec často podléhá dennímu snění.

Dospívající je nadále schopen abstraktního myšlení, zobecnění, kritičnosti, racionálního uvažování. Vládne také větší slovní zásobou, hlasitější, nápadnější řečí, během komunikace obvykle užívá slangové výrazy.⁵³

Chování dospívajícího člověka silně ovlivňuje citový vývoj, měnící se kvalitativně i kvantitativně. „Zřetelná je labilita – proměnlivost citů, které mají až afektivní ráz, tedy náhle vzniknou, jsou prudké a krátkodobé a bývají vystřídány jinou citovou kvalitou. Chování je výbušné, stačí nepatrný podnět a objeví se intenzivní reakce vzteku, smíchu, smutku.“⁵⁴ U stejného člověka se lze na jedné straně setkat s přecitlivělostí, na druhé straně až necitelností, hrubostí. Tím ale může být maskováno skutečné emoční ladění zejména v situacích, kdy ze strany okolí čelí zranění či ponížení jeho citů i sebedůvěry.⁵⁵ Později ale postupně dochází k ustálení emocí. Jedinec mívá sklony k romantičnosti, kolísání citů, střídání nálad, sentimentalitě, citové ambivalenci, afektům, kolísání sebevědomí. Rozvíjí

⁵¹ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 214. ISBN 978-80-7367-423-6.

⁵² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 251. ISBN 80-7178-308-0.

⁵³ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 214. ISBN 978-80-7367-423-6.

⁵⁴ ČÍŽKOVÁ-HLOBILOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 104. ISBN 80-7067-953-0.

⁵⁵ Tamtéž.

se vyšší city mravní (vlastní hodnocení dobra a zla), intelektuální (zvědavost hlavně v zájmových činnostech), estetické (vnímání krásy).⁵⁶

V tomto období dochází také k vývoji volních vlastností. Ty se u dospívajícího obvykle projevují rozmanitějšími motivy jednání než v předchozích životních etapách; větší uvědomělostí, rozhodností, cílevědomostí, vytrvalostí. Jedinec zejména u zájmových činností také ochotněji i vytrvaleji překonává nejrůznější překážky. Na druhou stranu se stejně jako u emocí volní vývoj charakterizuje velkými kvalitativními změnami. Dochází také k občasným výkyvům ve volním jednání v souvislosti s kolísáním citů i fyziologickými změnami.⁵⁷

Velice důležitý je v období pubescence sociální vývoj. „*V období prepuberty je typický začátek osamostatňování se od rodiny, citové vazby k rodičům se uvolňují, akceptují u rodičů spíše chování, které je racionální, dospělejší.*“⁵⁸ Dospívající také odmítá podřízenou roli vůči rodičům, popř. jiným autoritám.⁵⁹ Snaží se odpoutávat se od rodiny, a to ne zrušením citové vazby ke starší generaci, nýbrž její proměnou. „*Dítě už nechce být jako rodiče, snaží se od nich nějak odlišit. Potřebu odlišení posiluje pocit, že rodiče nejsou tak moudří a všemocní, jakými se zdáli být.*“⁶⁰ Důležitá je také vrstevnická skupina, sloužící mladému člověku jako opora a neformální autorita. Pro něj představuje ztotožnění se se skupinou přechodnou fází v rozvoji osobní identity, přebírá od ní určité standardy norem – když je přijme za své, může získat pocit, že někam patří, např. do určité party. Jedinec v tomto věku také začíná budovat vztah s opačným pohlavím, proto se etapa pubescence často označuje za čas první lásky.⁶¹

Jednou z nejvýznamnějších součástí období dospívání je budování vlastní identity. Jedná se o proces, kdy „*se dospívající aktivně snaží uskutečnit svou představu, jakým by chtěl být. Dětská identita byla závislá na konkrétní realitě, hlavně na názorech jiných osob. Pro dítě bylo podstatné, jak vypadá, co dělá a jak je definují dospělí, zejména subjektivně důležité autority.*“⁶² Pubescent odmítá dětskou identitu, dokonce i nezávisle na své vůli ve chvílích, kdy by ji jinak preferoval. Umí si však představit mnohem atraktivnější varianty,

⁵⁶ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 214. ISBN 978-80-7367-423-6.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ ČÍŽKOVÁ-HLOBILOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 105. ISBN 80-7067-953-0.

⁵⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 251. ISBN 80-7178-308-0.

⁶⁰ Tamtéž, s. 252.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 251. ISBN 80-7178-308-0.

díky vlastnímu myšlení překonává vazbu na aktuální skutečnost a chce dát těmto představám nějaký obsah. Navíc dospívající jinak vypadá, uvažuje, má odlišné pocity a prožitky než dítě. Ve velké míře se zabývá sám sebou, „...*chce se o sobě více dozvědět, uvažuje o sobě, je soustředěn na svoje prožívání, prohlíží se v zrcadle atd. Mladší školák byl zaměřen spíše na okolní svět, vlastní existence mu připadala samozřejmá. Aby si jedinec mohl vybudovat nějakou novou, funkční identitu, musí poznat svoje vlastnosti a kompetence. Období dospívání je zaměřeno na sebepoznání.*“⁶³

3.2 Možnosti trávení volného času dětí v tomto věku

Zájmy dospívajících jedinců jsou mnohem hlubší, trvalejší a rozmanitější než v mladším školním věku. Hlavně po 13. roce věku mohou nabývat konkrétnější podoby a projevit se při pozdějším rozhodování o volbě budoucího povolání. Teprve v tomto věku se u některých lidských bytostí dovede utvářet ústřední celoživotní záliba, koníček. Diferencují se také záliby chlapců a děvčat, přičemž zde roli hraje nejen pohlaví jedince, ale také i individuální rozdíly v zájmových činnostech, schopnostech, nelze také podcenit vliv prostředí a výchovy.⁶⁴ Zároveň trávení volného času pubescentů odpovídá jejich rozumové a v podstatě celkové vyspělosti, jež je na vyšší úrovni ve srovnání s předchozími vývojovými etapami a jež má vedle sezení ve školních lavicích po většinu dne i týdne stále větší význam pro vývoj všech složek osobnosti daného jedince.⁶⁵

Někteří chlapci se věnují bojovým hrám, vyrábějí praky i primitivní palné zbraně, baví je střelba, oceňují vojenské prvky ve výchově. Zabaví se také technickými stavebnicemi a stavěním nejrůznějších modelů. Děvčata, mají-li ještě zájem o panenky, spíš jim šijí oblečení, než by si s nimi hrála. Obě pohlaví však ráda hrají složitější stolní hry včetně karetních, v nichž mohou dosahovat obdivuhodných výkonů.⁶⁶

Důležité místo ve volném čase zaujímá také sport, který je v tomto období významnější než předtím. Dospívající sní o vrcholových sportovních výkonech, avšak v dnešní době si uvědomují, že nemají téměř žádnou naději, nevěnují-li se vrcholové sportovní přípravě již od raného dětství. Přesto však dovedou věnovat mnoho času sportovnímu tréninku, ztrácejícímu postupně ráz hry a stávajícímu se velmi zábavnou prací, obzvláště u aktivit

⁶³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 223. ISBN 80-7178-308-0.

⁶⁴ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 100. ISBN 978-80-262-0030-7.

⁶⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 176. ISBN 80-7367-124-7.

⁶⁶ Tamtéž.

prováděných dobrovolně. Rádi porovnávají své výkony s ostatními, sledují, kolik úsilí ještě musí vynaložit, aby se dostali na dobrá místa žebříčků sportovních výkonů, nejlépe aby se v nich umístili jako první. „*Pro duševně zdravější a zralejší sportovce však bývá naopak závodění spíše záminkou k tomu, aby užívali rozkoše z pohybu a z dětinsky nenasyté manipulace s příslušným náradím a také aby si užívali onoho blízkého a citově silného kontaktu se soupeřem i spoluhráčem, ke kterému sport dává příležitost. Pro ty je sport tím, čím má být – hrou.*“⁶⁷

Dospívající se kromě četby, deskových/karetních her, sportu apod. mohou věnovat i zájmovým činnostem uměleckého rázu. „*V pubescenci se probouzí zájem o umění, které je nyní už něčím více než hrou. Někteří pubescenti jsou už vážnými amatéry a vynikají zvláště v hudbě, kde se mohou vyrovnat dospělým. Naproti tomu výtvarný umělec zraje pomaleji. Někteří autoři dávají rozvoj uměleckého zájmu v tomto období do souvislosti s rozvojem erotického citění: umění je potravou lásky.*“⁶⁸

V současné době však, jak bylo řečeno v podkapitole *Aktuální problémy volného času* (spadající pod kapitolu *Definice volného času*), do trávení volného času znatelně proniká vliv médií, který na ještě ne zcela dospělého člověka může působit negativně. Televize, videa atd. mohou v jedinci vypěstovat závislost na tomto druhu zábavy a vyplnit jeho volný čas natolik, že pro jiné aktivity, zvláště ty kultivující jeho charakter, už nemusí zbývat příliš prostoru. Dále bych připomněla, že mladí lidé tráví mnoho svých volných chvil také na sociálních sítích typu Facebook, Instagram aj., čímž se mohou (ale také nemusí) izolovat od možnosti trávit čas s reálnými lidmi, obzvláště vrstevníky, a ochuzují se tak o skutečné zážitky.

Obecně platí, že čím pestřejší má člověk spektrum provozovaných volnočasových aktivit, tím více to prospívá rozvoji jeho osobnosti. Aktivity by však měly být prováděny dobrovolně, v souladu se zájmy a schopnostmi každého jednotlivce.

⁶⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 176. ISBN 80-7367-124-7.

⁶⁸ Tamtéž.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Shrnutí dosavadního stavu řešení či poznání před provedením vlastního výzkumu

Volný čas dětí nebyl v minulosti prozkoumán pouze jednou, nejedná se tedy o něco, čemu se ještě nikdo přede mnou nevěnoval. Nejdůležitější pro můj výzkum tedy bude jeho zaměření na konkrétní oblast (např. motivaci dětí k navštěvování volnočasových kroužků, představy o ideálním trávení volného času a jeho skutečné naplňování z pohledu respondentů apod.). Zvolila jsem si orientaci na žáky základních a základních uměleckých škol (dále jen ZŠ, příp. ZUŠ) ve věku 12–15 let.

Jak však probíhala předchozí zkoumání volného času dětí? Čeho se týkala? Na co se zaměřovala? Popíši zde ta, která v této problematice považuji za klíčová.

Rozsáhlý výzkum se uskutečnil v rámci projektu *Klíče pro život* Národního institutu dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Tohoto šetření probíhajícího v letech 2010–2011 se zúčastnilo 2 238 dětí a dospívajících z celé České republiky ve třech věkových kategoriích (6–9, 10–12, 13–15 let) tvořících reprezentativní vzorek.⁶⁹

Během něj bylo realizováno nejen dotazníkové šetření, ale také 12 skupinových dialogů, jichž se zúčastnilo více než 100 žáků ZŠ. Ty byly poté rovněž podrobeny analýze zaměřené zejména na čtyři oblasti – rodinu, školu, kamarády a volný čas. Některé získané odpovědi se také staly konkrétními doklady způsobů dětské mluvy, myšlení i prožívání emocí. „*Cílem šetření bylo zjistit a popsat, jak děti samotné hodnotí různé oblasti života, jak se cítí v rozličných prostředích, jaké jsou jejich hodnoty a životní postoje, jak jsou se svým životem spokojeny, co od něj očekávají a čeho se obávají.*“⁷⁰ Tento výzkum také přinesl řadu zcela klíčových informací týkajících se docházky do volnočasových kroužků.

Ty nejvíce navštěvovaly děti ve věku 6–12 let, ty starší ve věku 13–14 let je již začaly opouštět, protože si v tomto věku začínají budovat identitu a hledat vlastní možnosti, jak by strávily svůj volný čas.⁷¹

⁶⁹ KOHOUTOVÁ, Vlasta. Víme, jaké hodnoty dnešní děti vyznávají?. In: *ŠkolaOnline.cz* [online]. 23. srpna 2012 [cit. 2019-04-13]. Dostupné z: <http://www.skolaonline.cz/Aktuality/%C4%8C%C3%A1nky/tabid/436/articleType/ArticleView/articleId/2459/Vime-jake-hodnoty-dnesni-deti-vyznavaji.aspx>

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ BOCAN, Miroslav. Děti a volný čas – jaké kroužky děti navštěvují? *Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 24. 01. 2012 [cit. 2020-03-26]. Dostupné

Co se týče zaměření zájmových kroužků, nejvíce jsou u dětí oblíbené a navštěvované aktivity nabízené sportovními oddíly, dále kroužky hudebně dramatické, výtvarné a rukodělné. Starší děti se také věnují vzdělávacím aktivitám. Pouze tato skutečnost představuje souvislost zaměření volnočasových aktivit s věkem, jiné rozdíly mezi mladšími a staršími dětmi se příliš nevyskytují. Znatelnější rozdíly se však objevují u pohlaví docházejících – zatímco sportovním, technickým a turistickým aktivitám dávají přednost spíše chlapci, těm hudebně dramatickým, vzdělávacím, výtvarným a rukodělným zase dívky.⁷²

Velmi zajímavé postřehy výzkum přináší o problematice dětí, které volnočasové kroužky nenavštěvují. *„Kromě samotného nezájmu a nedostatku vlastní motivace závisí docházení do kroužku také na možnostech lokality, ve které dítě vyrůstá. Pokud kroužek není v dosahu, dítě do něj prostě chodit nemůže. A ukázalo se, že jako důvod, že daný kroužek není v dosahu jejich bydliště, je dětmi z nejmenších obcí do 2 000 obyvatel zmiňován dokonce více než dvakrát častěji než dětmi ve městech od 20 000 obyvatel. „Nezájem“ je také jako hlavní důvod neúčasti v zájmových aktivitách uváděn dětmi z dobře a průměrně situovaných rodin. Pro změnu pro děti ze špatně situovaných rodin jsou hlavním důvodem především finanční prostředky.“*⁷³

Všechny poznatky získané ve výzkumu v rámci projektu *Klíče pro život*, probíhajícího v letech 2010–2011, byly shrnuty v publikaci *Děti v ringu dnešního světa: Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*, vydané roku 2012, roku 2016 dokonce přeložené do anglického jazyka. Tato elektronická kniha svým čtenářům poskytuje velice čtivou formou kompletní náhled na hodnotovou i zájmovou orientaci mladé generace.

Při studiu zdrojů jsem se zaměřila na kapitolu Volný čas, kde kolektiv autorů shrnuje hned několik zásadních poznatků: *„Jak ve všední den, tak o víkendu dětem vyplňují volný čas kamarádi, televize, počítač a učení. Starší děti rovněž často poslouchají hudbu. Třetina všech dětí mezi 10–15 lety tvrdí, že hrává několikrát týdně počítačové hry, další třetina naproti tomu uvedla, že je nehraje vůbec. Třetina dětí pravidelně sportuje, čte časopisy – ale také se věnuje nicnedělání.“*⁷⁴

z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/n/14965/DETI-A-VOLNY-CAS---JAKE-KROUZKY-DETI-NAVSTEVUJI.html/>

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ BOCAN, Miroslav. Děti a volný čas – jaké kroužky děti navštěvují? *Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 24. 01. 2012 [cit. 2020-03-26]. Dostupné

z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/n/14965/DETI-A-VOLNY-CAS---JAKE-KROUZKY-DETI-NAVSTEVUJI.html/>

A protože se ve své práci soustředím zejména na docházku do kroužků, ráda bych zde ocitovala i několik postřehů z výše zmíněné publikace. Výzkum, který jejímu vydání předcházel, zjistil, že přibližně 75 % dětí v České republice docházelo alespoň jednou týdně na nějaký volnočasový kroužek anebo oddíl.⁷⁵

Dále zjistil, že je děti – bez ohledu na věk – navštěvují z vlastní motivace a nadšení z činností prováděných na kroužcích/oddílech, také kvůli kamarádům, ale i z důvodu naučit se nové věci. Mladší děti také kroužky navštěvují kvůli vedoucím. V místech organizované zájmové činnosti tedy dle respondentů převažuje příznivé klima a přátelská atmosféra.⁷⁶ Dalo by se tedy z výsledků tohoto šetření vyvodit, že výrazným impulzem k návštěvě kroužků je přání samotného dítěte.⁷⁷

Výzkum týkající se docházky na volnočasové kroužky s sebou samozřejmě přinesl i několik negativních postřehů. Zjistilo se, že např. zájem mladé generace o zájmové kroužky většinou kolem 12. roku opadá vlivem přirozeného lidského vývoje, zájmem trávit raději čas s vrstevníky i nedostatečnou nabídkou organizovaných aktivit pro starší děti. Organizace volného času se totiž podle autorů bádání i později vydané publikace zaměřují většinou na mladší děti (hlavně předškolní a v prvním ročníku základní školy). Faktorem nedocházení na tyto činnosti je samozřejmě i absence kroužků v místě bydliště, příp. nedostatek financí. Samozřejmě zde existuje také nezájem samotných dětí.⁷⁸

Výše jsem zmínila výzkum v rámci projektu Klíče pro život Národního institutu dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z let 2010–2011. Samozřejmě existují i novější, tedy alespoň dle Národního registru výzkumů o dětech a mládeži,⁷⁹ avšak ty probíhaly většinou pouze v rámci závěrečných akademických prací, jen vzácně v rámci nějakých studií, článků apod. Jeden z nich, zvolený pro podrobnější rozbor i z důvodu zvolené cílové skupiny (2. stupeň ZŠ), prováděla například Bc. Simona Šilhánová, studentka Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, v rámci své diplomové práce *Vlivy působící na zájmové činnosti a trávení volného času u dětí druhého stupně základních škol*, zveřejněné roku 2017. Jednalo se o poměrně komplexní výzkum probíhající ve více fázích. První se uskutečnila na jaře 2016, kdy ke zkoumání byly zvoleny dvě základní školy v Hradci

⁷⁵ BOCAN, Miroslav. et al. *Děti v ringu dnešního světa: Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 12 let* [online]. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012, s. 53 [cit. 2019-05-07]. ISBN 978-80-87449-24-0. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1384255447.pdf>

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ MŠMT ČR. Výsledky vyhledávání „volný čas“. In: *Vyzkum-mladez.cz* [online]. Praha: MŠMT ČR, 2019 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/cs/registr/hledat?q=voln%C3%BD+%C4%8Das>

Králové – jedna sídlištní a druhá okrajová. Diplomantka je vybírala záměrně, aby se výzkumu účastnily různé typy vzdělávacích institucí. Druhá část výzkumu probíhala v lednu a únoru 2017, ale nebyla již vázána na školy, kde se děti vzdělávaly, ale na konkrétní místa jejich zájmové činnosti.⁸⁰

Tento výzkum obsahoval kvantitativní část, kde ve vytipovaných školách probíhalo dotazníkové šetření, a na základě vyplněných kontaktních údajů v dotaznících byla vybrána část žáků, s nimiž se poté realizovala kvalitativní část celého bádání formou polostrukturovaných rozhovorů. Té se účastnili i třídní učitelé a výchovní poradci, kterým se po skončení sběru kvantitativních dat rozeslaly doplňující otázky.⁸¹

Z těchto dat autorka výzkumu zjistila poměrně zajímavou informaci – ze 185 dětí se pouze 17 respondentů (9,19 %) nevěnuje žádné zájmové činnosti, jinak zbývajících 168 respondentů (90,81 %) má alespoň jeden kroužek.⁸² Samozřejmě zkoumala také počet zájmových aktivit respondentů – zde zaznamenala průměrně 2–3 zájmové kroužky u jednoho dítěte. Chlapci častěji uváděli, že navštěvovali pouze jeden kroužek, měli nižší početnost kroužků než dívky.

Naopak ale přiznávali, že na těchto aktivitách převážně sportovního charakteru trávili i 2–3 odpoledne v týdnu. „*Celkově není výjimkou, že děti mají 3 až 4 dny v týdnu vyplněné zájmovými aktivitami různého charakteru.*“⁸³

Diplomantka také do své práce zahrнула podkapitolu věnující se dlouhodobosti zájmů u dětí, ukazující se záhy jako velmi podstatná. Celkem 101 dětí (60,12 % z celkového výzkumného souboru respondentů) „*si přináší své zájmy již z 1. stupně základní školy a pouze malá část si nachází nové kroužky během druhého stupně. S tímto zjištěním pak přímo souvisí i změna motivace žáků při výběru kroužků, kdy na prvním stupni největší roli hráli rodiče, a tedy byli v dotaznících uváděni ve velké míře, kdežto na druhém stupni si již děti své zájmy vybírají na základě doporučení spolužáků a kamarádů.*“⁸⁴

Poslední citát ze shrnutí výsledků provedených výzkumů v rámci zde zmiňované diplomové práce odkazuje na hlavní důvod, proč se já ve své práci věnuji dětem staršího

⁸⁰ ŠILHÁNOVÁ, Simona. *Vlivy působící na zájmové činnosti a trávení volného času u dětí druhého stupně základních škol* [online]. Hradec Králové, 2017, s. 60 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1511454356.pdf>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Markéta Levínská.

⁸¹ Tamtéž, s. 42.

⁸² Tamtéž, s. 60.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ ŠILHÁNOVÁ, Simona. *Vlivy působící na zájmové činnosti a trávení volného času u dětí druhého stupně základních škol* [online]. Hradec Králové, 2017, s. 60 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1511454356.pdf>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Markéta Levínská.

školního věku. V tomto období života si totiž začínají budovat vlastní identitu a formovat své zájmy více než v období mladšího školního věku, kdy dětem převážnou část volného času organizují rodiče.

Navíc zde neopomenu citovat teze, které považuji za velmi důležité pro psaní své bakalářské práce: „*Podkapitola věnovaná druhům zájmové činnosti přinesla zjištění, že dívky nejvíce preferují základní umělecké školy a taneční zaměření, kdežto chlapci jsou více orientováni sportovně, což je důvodem, proč častěji uváděli domy dětí a mládeže a jiné organizace. Vyšlo zde také najevo, že velké množství kroužků organizovaných při základních školách je určeno pro prvostupňové děti, jež chodí do družiny, a proto se tato možnost v dotaznících i rozhovorech příliš neobjevovala.*“⁸⁵

Z výše uvedeného vyplývá, že výzkumy volného času dětí, jejich docházení na zájmové kroužky již existují dokonce i ve mnou vybrané věkové kategorii 12–15 let. Jaký přínos by tudíž měl můj vlastní výzkum, čím novým by do zkoumané problematiky mohl přispět? Na tuto otázku si vzápětí odpovím sama – neznám totiž žádný výzkum žáků druhého stupně základních škol běžného typu a základních uměleckých škol, včetně vzájemného porovnávání těchto dvou výzkumných vzorků. V tom může být mé šetření jedinečné a odlišné od ostatních.

4.2 Popis metodologie

Vzhledem k povaze celé praktické části práce volím kvantitativní přístup. „*Podstata kvalitativního výzkumu spočívá ve zkoumání vztahů mezi proměnnými. V kvantitativním výzkumu se realita zachycuje pomocí proměnných, jejich hodnoty se zjišťují měřením a primárním cílem je nalézt, jak jsou proměnné rozloženy, a zvláště jaké jsou mezi nimi vztahy a proč tomu tak je.*“⁸⁶

Kvantitativní výzkum se vyznačuje pozitivistickým paradigmatem, jednou zkoumanou realitou, vysvětlením jevů, ověřováním teorie, číselným vyjádřením získaných dat, zkoumáním velké skupiny lidí, směřováním k zevšeobecnění, zároveň odstupem od zkoumaného.⁸⁷ Tento druh vědeckého bádání však ke svému uskutečnění používá

⁸⁵ ŠILHÁNOVÁ, Simona. *Vlivy působící na zájmové činnosti a trávení volného času u dětí druhého stupně základních škol* [online]. Hradec Králové, 2017, s. 60 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1511454356.pdf>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Markéta Levínská.

⁸⁶ PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Přeložil Jan HENDL. Praha: Portál, 2008, s. 12. ISBN 978-80-7367-381-9.

⁸⁷ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 34. ISBN 80-85931-79-6.

nejrůznější metody, mezi něž patří např. dotazníkové šetření, jež jsem použila i ve mnou prováděném výzkumu ke sběru dat.⁸⁸

4.3 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit pomocí dotazníkového šetření volnočasové činnosti dětí – co je baví a jaké zájmové aktivity rozvíjejí, stanovit souvislost mezi představou ideálního trávení volného času a jeho skutečným naplňováním z pohledu respondentů. Chci porovnat mezi sebou data získaná od žáků základní školy a základní umělecké školy – určitě se mezi jednotlivými výzkumnými vzorky vyskytnou určité rozdíly.

K výzkumu jsem si stanovila i určité dílčí cíle:

- a) Získat informace o motivaci dětí k navštěvování volnočasových kroužků;
- b) Zjistit, zda děti svůj volný čas naplňují tak, jak by si přály, případně jaké mají představy o ideálním trávení svého volného času;
- c) Prozkoumat vztah mezi:
 - docházkou na volnočasové kroužky coby nezávisle proměnnou a motivací dětí k jejich navštěvování jakožto závisle proměnnou;
 - pohlavím respondenta jako nezávisle proměnnou a druhem jím navštěvovaných volnočasových kroužků jako závisle proměnnou;
 - věkem dítěte (nezávisle proměnnou) a docházkou na volnočasové kroužky (závisle proměnnou);
- d) Určit, zda sociální okolí ovlivňuje motivaci respondenta (jeho rodina, vrstevníci apod.) k navštěvování volnočasových kroužků (Tento bod sice není hlavním tématem mého dotazníku, spíše vedlejším, ovšem můj výzkumný nástroj obsahuje několik položek, z nichž by bylo možno takové informace zjistit.).

4.4 Formulace hypotéz

Kvantitativnímu výzkumu obvykle předchází stanovení hypotéz, jež budou potvrzeny, či vyvráceny na základě získaných dat z dotazníkového šetření i zjištěných skutečností:

⁸⁸ PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Přeložil Jan HENDL. Praha: Portál, 2008, s. 46. ISBN 978-80-7367-381-9.

- H1: Volnočasové kroužky častěji navštěvují mladší děti než ty starší;
- H2: Žáci ZUŠ docházejí na volnočasové kroužky déle než žáci ZŠ;
- H3: Chlapci preferují sportovní, počítačové a přírodovědecké kroužky, kdežto děvčata se spíše zabývají výtvarnými či hudebními aktivitami;
- H4: Děti ze ZUŠ preferují kroužky nabízené školou více než děti ze ZŠ;
- H5: Chlapci se o svém volném čase mimo kroužky věnují sportovním aktivitám více než dívky;
- H6: Žáci ZŠ nenavštěvují volnočasové kroužky z důvodu školních povinností (učení, domácí úkoly apod.) ve větším počtu než žáci ZUŠ;
- H7: Volný čas dětí ovlivňují více rodiče než vrstevníci.

4.5 Metody sběru dat

K vlastnímu výzkumu jsem použila metodu dotazování, proto mi jako výzkumný nástroj posloužil dotazník, tedy soustava předem připravených, pečlivě formulovaných a promyšleně seřazených otázek, na které respondenti odpovídali písemně, aby následné šetření plnilo svůj účel.⁸⁹ Musím uznat, že se tato část mé bakalářské práce stala velice obtížnou, navíc v době, kdy jsem věděla, že budu dotazník rozesílat do základních a základních uměleckých škol mezi respondenty ve věku 12–15 let, ale neznala jsem přesnější charakteristiku výzkumného souboru (např. konkrétní vzdělávací instituci).

Vlastní dotazník obsahuje celkem 14 samostatných položek, přičemž většinou jde o uzavřené nebo polouzavřené otázky, otevřená otázka je pouze jediná. Jedna z otázek je dále rozdělena na 3 podotázky – 1 polouzavřenou, 2 otevřené – a sestavena formou tabulky o 3 sloupcích, včetně pokynů v jejím záhlaví. Takový postup byl zvolen z praktických a úsporných důvodů. Pokud se dotazuji na navštěvované kroužky, délku docházky do nich i hodnocení z pohledu dotazovaných žáků, jevila se v tomto případě tabulka jako ideální způsob pro získání potřebných odpovědí, přestože se vyhodnocuje obtížněji než jednotlivé otázky ptající se pouze na jeden jev.

Výzkumný nástroj jsem rozdělila do několika zkoumaných oblastí – položka 1 a 2 zjišťuje sociometrické údaje respondenta (pohlaví, věk). Další otázky (3–6) zkoumají, jestli respondenti nějaké volnočasové kroužky navštěvují, které to jsou, jak dlouho do nich chodí, jakým způsobem je hodnotí, kolikrát týdně a do jakých institucí na ně docházejí.

⁸⁹ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016, s. 158. ISBN 978-80-247-5326-3.

Položky 7 a 8 sledují důvody docházení/nedocházení žáků na organizované zájmové aktivity. Protože mne zajímá také volný čas trávený mimo kroužky, zařadila jsem do dotazníku otázku č. 11 zajímavější se o tuto problematiku. Ptám se také na sportovní činnost respondentů nejen z důvodu, že jsem před psaním své práce četla publikaci *Sport a volný čas* Ireny Slepíčkové, ale také z hlediska zvolené věkové kategorie respondentů. Zajímalo mě, do jaké míry žáci základních a základních uměleckých škol v období pubescence dělají nějaký sport? Věnují se mu vůbec v dnešní době plné masmédií, kdy bývá problém mladou generaci nějakým způsobem k tomuto druhu činnosti dovést? Závěr dotazníku se zabývá jedním z nejdůležitějších témat práce, a to představami dětí o ideálním trávení volného času. Zajímá mne, jak si jej představují, pokud by nebyli ovlivňováni žádnými vnějšími vlivy (např. povinnou školní docházkou, požadavky rodičů apod.), zda mohou svůj volný čas trávit tak, jak chtějí, příp. kdo/co jim brání v jeho naplňování.

V následujících podkapitolách se budu zabývat fakty získanými z realizovaného výzkumu – charakteristikou souboru respondentů, uskutečněním výzkumného – v tomto případě dotazníkového – šetření, zapsáním získaných dat přehledně do pozorovacího archu a jejich shrnutím, včetně rozboru výsledků jednotlivých dotazníkových položek. Dotazník použitý ve vlastním výzkumu je součástí přílohy mé práce. Data jím získaná dále statisticky ověřuji metodou dvouvýběrového t-testu a kontingenčních tabulek (metodu volím dle znění hypotézy a dle charakteru v ní formulovaných a vzájemně mezi sebou porovnávaných proměnných).

4.6 Charakteristika souboru respondentů

Soubor respondentů jsem měla vymezen tak, že se muselo jednat o žáky základních a základních uměleckých škol ve věku 12–15 let.

Nejdříve jsem začala oslovovat ZUŠ, kterých je mnohem méně než běžných ZŠ. Snažila jsem se totiž, aby např. oba výzkumné vzorky byly co do počtu srovnatelné apod. Abych měla zajištěný dostatečný počet respondentů, oslovila jsem raději více ZUŠ najednou – domnívala jsem se, že by mi jedna (původně jsem totiž uvažovala pouze o jediné) pro výzkum nestačila. ZUŠ jsem si totiž původně představovala jako malou organizaci s malým počtem dětí. Tuto představu jsem si vytvořila možná proto, že jsem se o ZUŠ do doby psaní své bakalářské práce příliš nezajímala. Proto mě překvapilo, když se mi ozvaly hned dvě školy tohoto typu – jedna větší, kterou navštěvovaly převážně dívky a jež byla se zaměřením hudebním,

tanečním, výtvarným a literárně-dramatickým; druhá byla menší, výhradně chlapecká a zaměřená převážně hudebním a pěveckým směrem.

Měla jsem tedy 35 respondentů z první zmíněné instituce (z toho 10 chlapců a 21 dívek) a 29 z druhé (z toho 23 chlapců a 6 dívek), celkem tedy 64 respondentů (33 chlapců a 31 dívek). Jelikož je pro vyhodnocení vlastního výzkumu důležité kromě věku dotázaných také jejich pohlaví – na toto kritérium jsem si před provedením dotazníkového šetření stanovila i několik hypotéz – domnívám se, že rozhodnutí oslovit obě ZUŠ bylo správné. Bylo tak zajištěno vyrovnané genderové zastoupení.

Co se týká věkového zastoupení, v první mnou zmíněné ZUŠ vyplnilo dotazníky 6 dvanáctiletých, 14 třináctiletých, 12 čtrnáctiletých a 3 patnáctiletých respondentů. Ve druhé ZUŠ, chlapecké, se jednalo o 5 dvanáctiletých, 6 třináctiletých, 11 čtrnáctiletých a 7 patnáctiletých žáků. Celkem tedy výzkumný vzorek žáků ZUŠ tvořilo 11 dvanáctiletých, 20 třináctiletých, 23 čtrnáctiletých a 10 patnáctiletých respondentů. Nejčastěji se tedy v dotaznících vyplněných touto částí populace objevoval věk 13 a 14 let.

Vzhledem k faktu, že se výzkum týkal nejen žáků ZUŠ, musela jsem kontaktovat také ZŠ, což bylo znatelně obtížnější. Původně jsem si k šetření chtěla vybrat školy ze stejného města jako ZUŠ, ale nakonec jsem získala respondenty ze dvou ZŠ v jiném městě. Z organizačních důvodů tam mohl výzkum probíhat pouze v době konání volnočasových kroužků, což se odrazilo i ve velikosti výzkumného souboru.

Z první ZŠ tvořilo výzkumný vzorek 26 respondentů, z toho 13 chlapců a 13 dívek: 10 dvanáctiletých, 8 třináctiletých, 4 čtrnáctiletých, 4 patnáctiletých žáci. Z druhé školy vyplnilo správně dotazníky 19 respondentů, 3 chlapci a 16 dívek, z toho 8 dvanáctiletých, 1 třináctiletý, 4 čtrnáctiletých, 6 patnáctiletých žáků.

Část respondentů ze ZŠ tedy tvořilo 45 respondentů, 29 dívek a 16 chlapců, a to 18 dvanáctiletých, 9 třináctiletých, 8 čtrnáctiletých, 10 patnáctiletých. Pokud z těchto hodnot učiním vlastní závěr, v tomto případě se ocitly dívky ve značné početní převaze oproti chlapcům, tudíž vzorek oslovených docházejících do ZŠ v této oblasti postrádá reprezentativnost. V porovnání se žáky ZUŠ, kde byly nejvíce zastoupeny „střední“ věkové kategorie, zde naopak „zvítězily“ krajní hodnoty, tedy 12 a 15 let, přičemž dvanáctiletých respondentů se ve vzorku ZŠ objevilo nejvíce.

V trávení volného času žáků ZUŠ a ZŠ jsem předpokládala významné rozdíly mezi trávením volného času obou výzkumných souborů – zejména v navštěvování volnočasových kroužků – v tomto ohledu jsem předvíдалa, že žáci ZUŠ navštěvují více volnočasových kroužků než žáci ZŠ a docházejí na ně delší dobu než žáci ZŠ.

4.7 Realizace výzkumného šetření

Jak jsem zjistila před zahájením výzkumu, sestavit dotazník tak, aby splnil účel, nebylo úplně jednoduché. Několikrát jsem jej totiž konzultovala s vedoucí práce, přepisovala jsem a měnila podobu položek. Současně jsem některé úpravy provedla i na základě užitečných připomínek ředitelů kontaktovaných ZUŠ, které jsem v době zahájení šetření kontaktovala jako první. Při vlastní tvorbě dotazníku jsem se inspirovala zejména dotazníkovým průzkumem Barbory Šumpichové s názvem *Volný čas dětí* probíhajícím od 22. 01. 2009 do 29. 01. 2009,⁹⁰ dále také dotazníkem na stejnojmenné téma sestaveným DDM Děčín a dostupným online.⁹¹ Kromě konzultací a inspirace internetovými dotazníky mi také k sestavení plnohodnotného výzkumného nástroje pomohla předem nastudovaná literatura ke zkoumané problematice, případně vlastní praxe s věkovou kategorií 12–15 let.

Na počátku jsem předpokládala, že oslovit respondenty ze ZŠ bude jednodušší než oslovit respondenty ze ZUŠ a že dotazníků z prvního typu vzdělávací instituce obdržím více. Skutečnost byla ale opačná, navíc školy neměly zájem se do výzkumu zapojit. Možná to bylo dáno faktem, že ZŠ pravděpodobně vyplňují dotazníky týkající se volného času častěji než ZUŠ, navíc ZŠ bývají větší, rozdělené do více tříd, proto se uspořádání dotazníkového šetření může stát i organizačně náročnějším. Přesto jsem ale kontaktování ZŠ považovala za nejvhodnější způsob oslovení většího množství respondentů najednou a získání informací potřebných pro vlastní závěrečnou práci.

Aby byly vzorky ze ZUŠ a ZŠ vzájemně co nejvíce srovnatelné, plánovala jsem oslovit ZŠ ve stejném městě jako ZUŠ, tedy v Pardubicích. Kontaktovala jsem tedy e-mailem hned pět pardubických škol, avšak bez odezvy. Dokonce jsem oslovila elektronicky i osobně školu v místě svého bydliště, setkala jsem se ale s odmítnutím. Pocítila jsem tedy bezmoc, nevěděla, jak dál postupovat, protože jsem předpokládala, že když mne odmítlo šest ZŠ, nebudu moci ve své práci dál pokračovat, protože můj výzkum byl orientován na oba typy škol, tedy nejen ZUŠ, ale taktéž ZŠ.

Nadále jsem tedy přemýšlela, zda v oslovování ZŠ v původně zvoleném místě pokračovat dále, či nikoliv. A vzhledem k tomu, že téma mé práce a s ním spojené dotazníkové šetření není vázáno pouze na jedno konkrétní místo, opustila jsem svůj původní

⁹⁰ ŠUMPICHOVÁ, Barbora. Volný čas dětí (výsledky průzkumu). In: *Vyplnto.cz* [online]. 2019 [cit. 2019-09-28]. Dostupné z: <https://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/volny-cas-deti/>

⁹¹ DDM Děčín *Dotazník: Volný čas dětí* [online]. Děčín: DDM Děčín, 2011 [cit. 2019-09-28]. Dostupné z: <http://www.ddmdecin.eu/wp-content/uploads/2011/11/dotazn%C3%ADk-web-Voln%C3%BD-%C4%8Das-d%C4%9Bt%C3%AD.pdf>

záměr a rozhodla jsem se z důvodu chybějící odezvy ZŠ kontaktovaných ve městě, kde jsem získala ZUŠ, oslovit školy jinde, kde už jsem nějakou odpověď a možnost spolupráce získala.

Z obou ZŠ jsem obdržela celkem 55 dotazníků – 30 z první jmenované a 25 z druhé. Oproti 82 dotazníkům ze ZUŠ je to sice méně, ale na druhou stranu jde o dostatečné množství. Z těchto 55 dotazníků bylo možno dále do výzkumu zařadit 45, a to 26 z jedné ZŠ a 19 z druhé ZŠ (6 vyřazeno). Šetření v ZŠ proběhlo v září 2019.

Všechny výsledky z dotazníkových šetření jsem dále zaznamenala v programu Microsoft Excel, v němž jsem také vytvořila tabulky, grafy a pomocí statistických metod jsem také vyhodnocovala hypotézy.

4.8 Interpretace zjištěných dat a statistické ověření hypotéz

4.8.1 Interpretace zjištěných dat

Než přejdu k vyhodnocení jednotlivých dotazníkových položek, chtěla bych uvést některé všeobecné informace k dotazníku, jako jsou procento návratnosti a správně vyplněného dotazníku, případně jaké otázky dělaly respondentům největší problémy.

Jelikož si tři ze čtyř oslovených škol (1 ZUŠ, 2 ZŠ) samy tiskly dotazníky i oslovovaly žáky, ti posléze vyplněné dotazníky vyplňovali sami a odevzdali ředitelům škol nebo někomu jinému ze zaměstnanců (např. učitelům, lektorům kroužků apod.), nevím, jaké množství bylo rozdáno a vráceno. Návratnost mohu tedy spolehlivě určit pouze u ZUŠ Lonkova, kde jsem o původním počtu dotazníků měla přehled, navíc mi i paní ředitelka byla ochotná sdělit konkrétní počty. Do této školy jsem dotazník zaslala e-mailem, ten byl následně rozdán 50 žákům, paní ředitelce se vrátilo 41, návratnost tedy v tomto případě činila 84 %.

Procento správnosti vyplnění dotazníků již dovedu zjistit u všech 4 zúčastněných škol, dokonce jsem si během třídění na vhodné k podrobnější analýze a nesprávně/neúplně vyplněné dělala poznámky, kde jsem si zaznamenávala např. dotazníky ze šetření vyřazené. Jako nejčastější, v podstatě i jediné důvody pro vyřazení se staly položky č. 4 (tabulková položka ptající se respondentů na typy navštěvovaných kroužků, délku docházky do nich, jejich hodnocení známkou – někdy děti uvedly pouze kroužky a další dvě „podotázky“ vynechaly); dále otázka č. 12, jediná otevřená, tážající se na ideální představu trávení volného času, která buďto ve vyřazených dotaznicích byla prázdná, nebo do ní někdo napsal nesmyslné znaky (např. otazníky).

Nyní se budu věnovat shrnutí jednotlivých dotazníkových položek. Vzhledem k tomu, že mezi sebou porovnávám žáky ZUŠ a ZŠ a klíčovou roli hrají pouze rozdíly v těchto 2 typech škol obecně, budu ve vyhodnocování, formulaci vlastních závěrů, verifikaci stanovených hypotéz pracovat pouze s pojmy „žáci ZUŠ“ a „žáci ZŠ“.

Prvními dvěma otázkami (položkami č. 1 a č. 2) zabývajícími se pohlavím a věkem respondentů, jsem se dopodrobna již zabývala v podkapitole Charakteristika souborů respondentů, přesto zde připomenu, že populace žáků ZUŠ byla zastoupena 64 žáky, z toho 33 chlapci (51,6 %) a 31 dívkami (48,4 %), zatímco populaci žáků ZŠ reprezentovalo 45 žáků – 16 chlapců (35,6 %) a 29 dívek (64,4 %).

Věkové rozložení respondentů ZUŠ a ZŠ je pro větší přehlednost zpracováno formou tabulky:

Tabulka 1: Věkové rozložení respondentů ZUŠ a ZŠ

Typ školy	ZUŠ		ZŠ	
	Počet	Procento	Počet	Procento
12 let	11	17,2 %	18	40 %
13 let	20	31,3 %	9	20 %
14 let	23	35,3 %	8	17,8 %
15 let	10	15,6 %	10	22,2 %
Celkem	64	100 %	45	100 %

Zdroj: vlastní zpracování

V dalších otázkách jsem zjišťovala docházení/nedocházení do volnočasových kroužků. V položce č. 3 jsem se ptala, zda oslovení někam docházejí. V této souvislosti mne kontaktoval telefonicky ředitel chlapecké ZUŠ. Zajímalo ho, zda jsem si vědoma toho, že se žáci ZUŠ budou určitě věnovat volnočasovým kroužkům v hojnějším počtu nežli žáci ZŠ. Ujistila jsem ho, že s touto skutečností samozřejmě počítám. Tento odhad se nakonec potvrdil. Zatímco z 64 žáků ZUŠ do kroužků nedocházeli pouze 2 – konkrétně se jednalo o 1 žáka z jedné umělecké školy a 1 z druhé, což mi přišlo nesmyslné zejména k faktu, že žáci ZUŠ mají minimálně 1 volnočasový kroužek takřka povinný. Ze 45 žáků ZŠ nenavštěvuje organizovanou zájmovou činnost celkem 12. Volnočasové kroužky tedy navštěvuje 62 respondentů ze ZUŠ (96,6 % z této části populace) a 33 ze ZŠ (73,3 %). Procento respondentů navštěvujících kroužky je tedy u ZUŠ vyšší než u ZŠ.

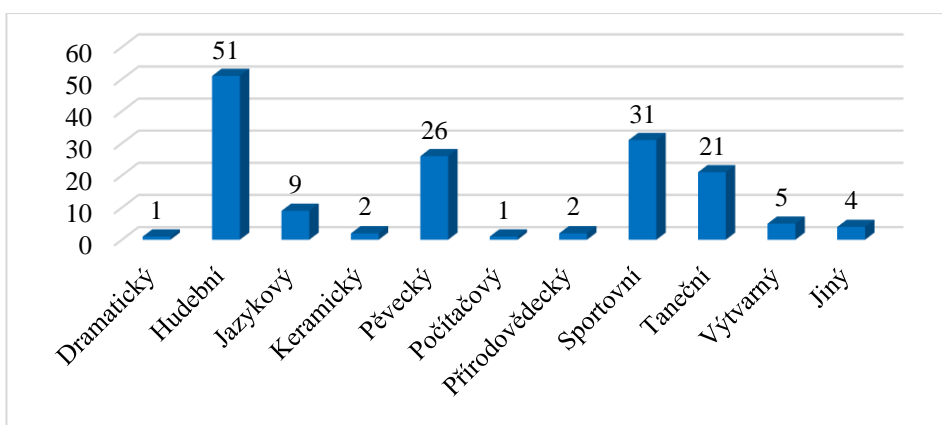
Otázku č. 4 mi bylo vedoucí práce doporučeno rozdělit na několik podotázek a použít pro ni tabulkovou formu, což se ukázalo jako užitečné. Viděla jsem tak přehledně typy navštěvovaných kroužků, délku docházky do nich, hodnocení očima respondentů v jednom řádku. Nevýhodou tohoto zpracování byla možnost neúplného vyplnění – žáci mohli některé položky přehlédnout či špatně pochopit, takže jejich dotazníky musely být vyřazeny. Jednalo

se tedy o část dotazníku, která mohla respondentům dělat určité problémy. Avšak i za těchto okolností jsem získala celkem dost poměrně zajímavých informací.

První informace se týkaly typů navštěvovaných kroužků. Žáci obou porovnávaných vzorků nejvíce docházeli do hudebního (51 žáků ZUŠ, 8 žáků ZŠ) a sportovního kroužku (31 žáků ZUŠ, 8 žáků ZŠ).

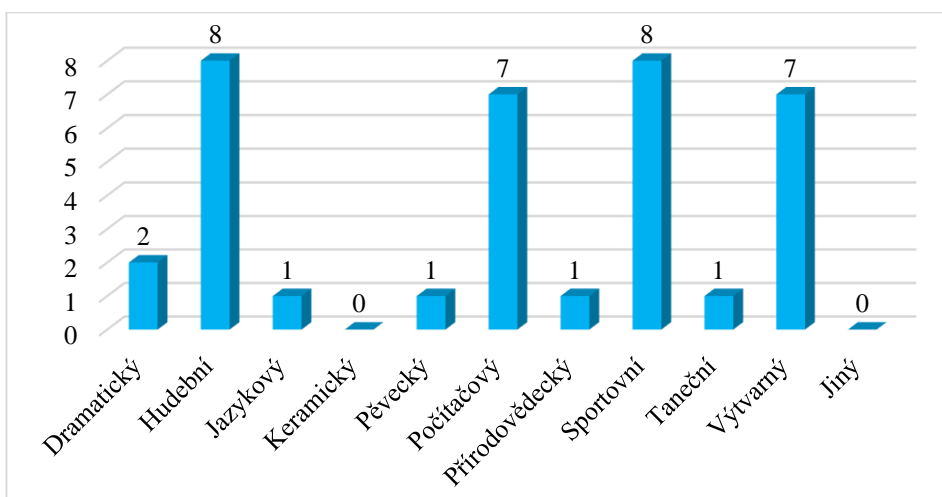
Odpověď „Jiný“ zvolili pouze 4 žáci ze ZUŠ a uvedli konkrétně plavecký, jezdecký, letecký a kroužek dětského klubu.

Pro znázornění rozložení jednotlivých typů volnočasových kroužků obou typů škol jsem tentokrát zvolila formu grafu:

Graf 1: Typy volnočasových kroužků navštěvovaných žáky ZUŠ

Zdroj: vlastní zpracování

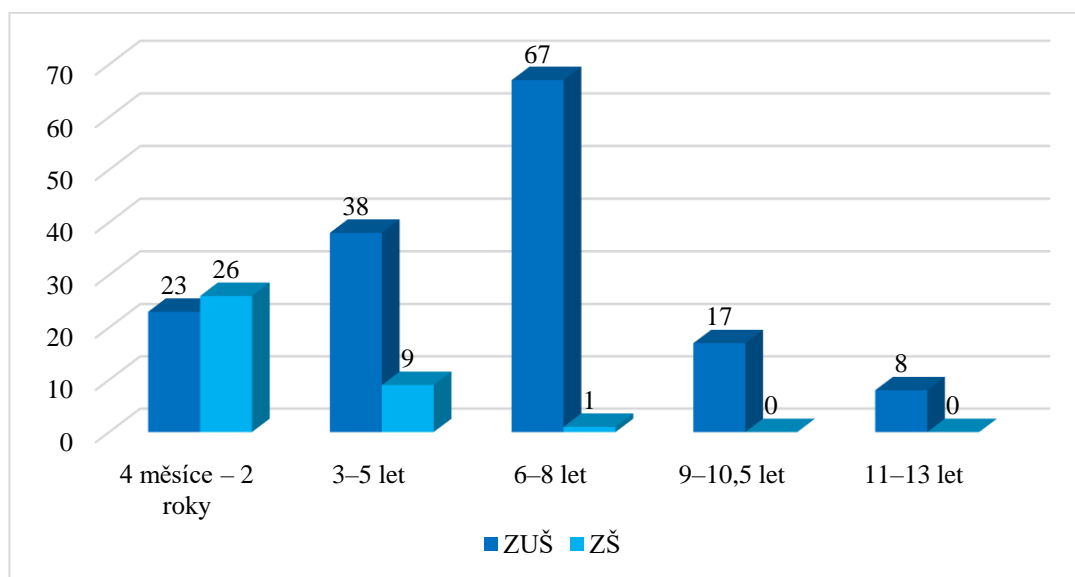

Graf 2: Typy volnočasových kroužků navštěvovaných žáky ZŠ

Zdroj: vlastní zpracování

Dále mě zajímalo, jak dlouho žáci své volnočasové kroužky navštěvují. Tento údaj mi respondenti napsali číslicí, případně rozepsali (např. „4 měsíce“), přestože jsem požadovala číslicí označující počet let, nebo uvedli rozmezí (např. „10–11 let“). Poté jsem zjistila, jaké hodnoty a v jakých absolutních četnostech se v dotaznících objevovaly. Dle toho jsem získaná

data rozdělila na přibližně stejné intervaly, jež představovaly přehledné řešení pro třídění roztržštěných hodnot do přehledných kategorií, a také jsem vytvořila graf, na němž lze přehledně vidět, kolik let žáci ZUŠ a ZŠ navštěvují své volnočasové kroužky:

Graf 3: Doba docházky respondentů ZUŠ a ZŠ na organizovanou zájmovou činnost

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu je patrné, že respondenti ZŠ docházejí na volnočasové kroužky maximálně 6–8 let, navíc tak dlouho na kroužky dochází pouze 1 žák ZŠ; zatímco respondenti ZUŠ své kroužky navštěvují i 11–13 let, což je vzhledem k věku dotázaných 12–15 let velice obdivuhodné.

Nyní se budu zabývat hodnocením volnočasových kroužků. Zde jsem žáky požádala o hodnocení známkou, a to způsobem 1 – velmi mě baví, 5 – vůbec mě nebaví. Jednalo se ale o hodnocení jednotlivých kroužků respondenty, proto se odpovědí, zejména u žáků ZUŠ, objevilo více, než byl počet samotných respondentů. Tato data jsem následně zpracovala formou tabulky:

Tabulka 2: Hodnocení kroužků navštěvovaných respondenty ZUŠ a ZŠ pomocí známky („jako ve škole“)

Hodnocení volnočasových kroužků Známka	ZUŠ		ZŠ	
	Počet	Procento	Počet	Procento
1	52	64,2 %	14	38,9 %
2	21	25,9 %	19	52,8 %
3	5	6,2 %	3	8,3 %
4	3	3,7 %	0	0 %
5	0	0 %	0	0 %
Celkem	81	100 %	36	100 %

Zdroj: vlastní zpracování

V následující otázce č. 5 jsem se ptala na četnost navštěvování kroužků, tedy kolikrát týdně respondenti na své kroužky docházejí. Odpovědi se objevilo opět více, než bylo respondentů v jednotlivých výzkumných souborech. Žáci totiž pochopili otázku odlišně, takže někdo označil souhrnnou odpověď (tedy celkovou četnost všech navštěvovaných kroužků týdně), někdo uvedl více odpovědí. S touto možností jsem ale v podstatě počítala. Pokud respondent navštěvuje více kroužků, může být pro něj někdy obtížné označit, kolikrát týdně na kroužky dochází. Četnost navštěvování kroužků názorně ukazuje následující tabulka:

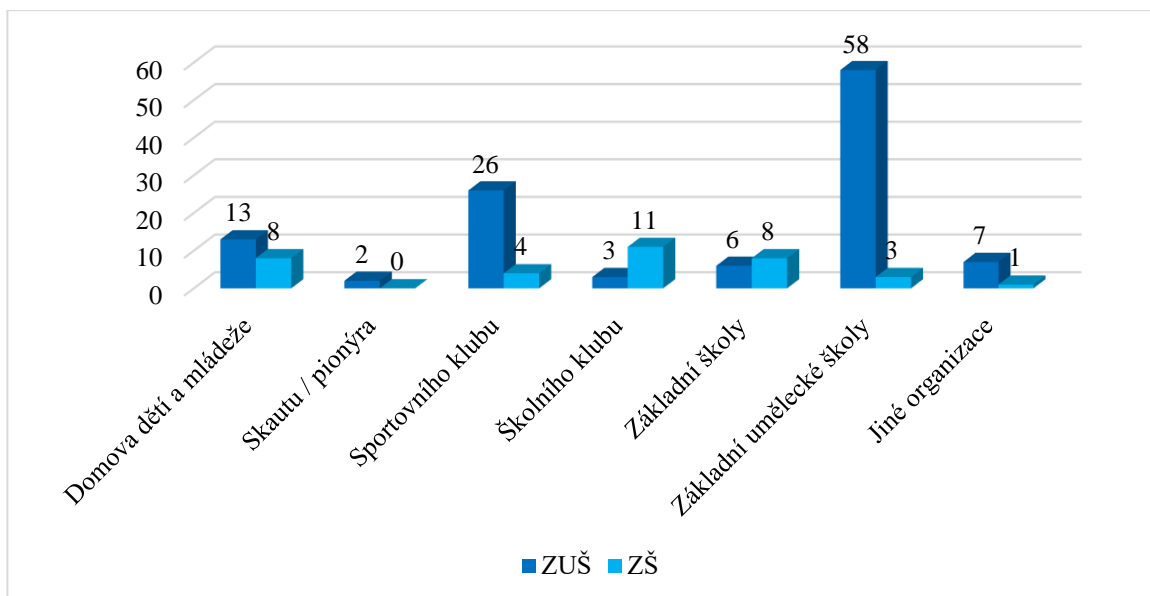
Tabulka 3: Týdenní četnost docházky na volnočasové kroužky

Četnost docházky na kroužek týdně	ZUŠ		ZŠ	
	Počet	Procento	Počet	Procento
1× týdně	4	6 %	7	21,2 %
2× týdně	12	17,9 %	27	75,8 %
3× týdně	23	34,3 %	1	3 %
4× týdně	11	16,4 %	0	0 %
5× týdně	17	25,4 %	0	0 %
Celkem	67	100 %	35	100 %

Zdroj: vlastní zpracování

Počty označených odpovědí zcela nekorespondují s počtem respondentů, jelikož někdo v dotazníku označil více odpovědí.

V otázce č. 6 mě zajímalo, do jakých institucí respondenti na své kroužky docházejí. Je zajímavé sledovat skladbu navštěvovaných organizací a zároveň také fakt, že několik žáků ZUŠ (konkrétně 6) docházelo na kroužky do ZŠ a 3 žáci ZŠ zase naopak docházeli na kroužky do ZUŠ. Odpověď „*Jiné organizace*“ zvolilo pouze 7 respondentů ZUŠ, kteří do připravené kolonky uvedli baletní studio, DHK, jezdeckou školu, kroužek u soukromé paní učitelky, při víceletém gymnáziu, dále organizace *Sokol*, *Robi*, *Spartak*, letiště (respondent uvádějící tuto organizaci dochází na letecký kroužek). Konkrétně *Sokol* byl zmíněn hned 2 žáky ZUŠ a *Sokol*, *Robi*, *Spartak* uvedl jeden respondent. Co znamená název *Robi*, se mi nepodařilo zjistit. Odpověď „*Jiné organizace*“ u ZŠ označil pouze 1 žák, který jako organizaci uvedl – což mne zarazilo i překvapilo zároveň – azylový dům. Dojalo mne, že onen respondent byl tak upřímný, určitě napsat něco takového nebylo pro něj příliš snadné. Kromě toho mám v souvislosti s azylovým domem představu poskytování sociálních služeb, dočasného náhradního ubytování, poradenství v náročné životní situaci a další služby s tím související, nikoliv však volnočasové kroužky pro ubytované děti a dorost. Skladbu všech typů volnočasových institucí nabízených v dotazníku jsem však pro názornost znázornila pomocí grafu:

Graf 4: Instituce volnočasových kroužků navštěvované respondenty ZUŠ a ZŠ

Zdroj: vlastní zpracování

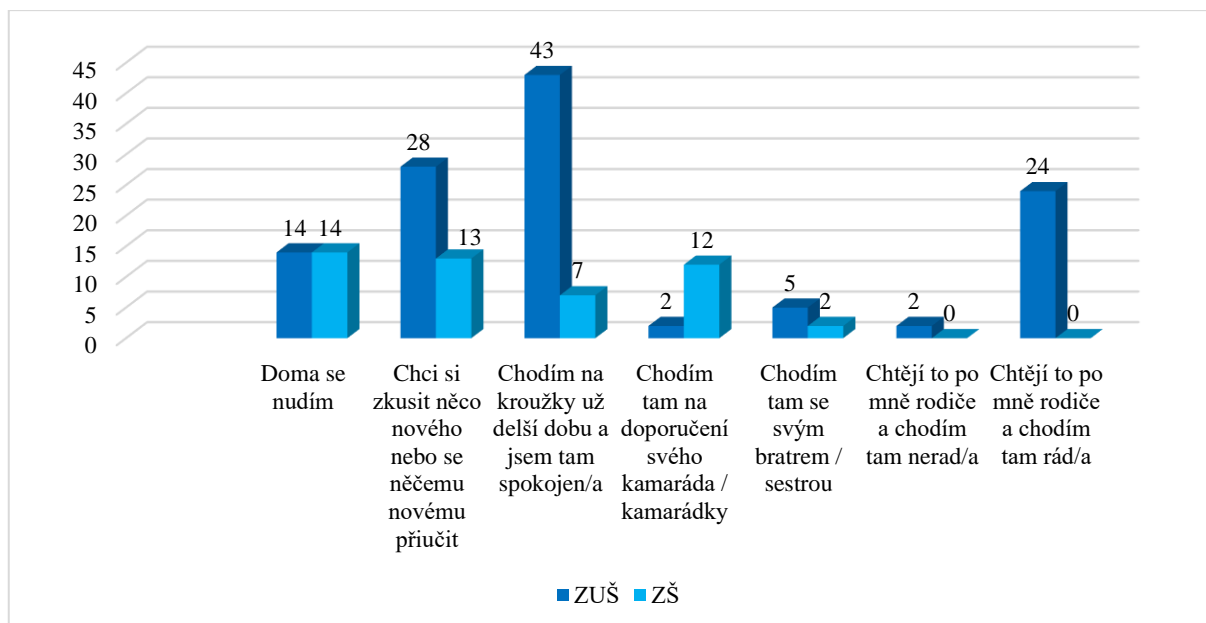
Odpovědi jsou formulované v příslušném pádě (2.), jelikož otázka byla formulována: „Do jakých institucí na ně docházíte?“

Otázky č. 7 a 8 se respondentů ptají na příčiny docházení/nedocházení na volnočasové kroužky. Zajímá mne, proč žáci své kroužky navštěvují/nenavštěvují, získaná data mi poskytla spoustu zajímavých odpovědí.

U důvodů docházky se u obou zkoumaných výzkumných souborů nejvíce objevovaly odpovědi: „*Chodím na kroužky už delší dobu a jsem tam spokojen/a*“ (43 žáků ZUŠ a 7 žáků ZŠ), „*Chci si zkusit něco nového nebo se něčemu novému přiučit*“ (28 žáků ZUŠ a 13 žáků ZŠ).

Jiné důvody se u žáků ZUŠ a ZŠ lišily:

Na otázku č. 7 tázající se na problematiku zmíněnou v předchozí větě bylo možno uvést více důvodů.

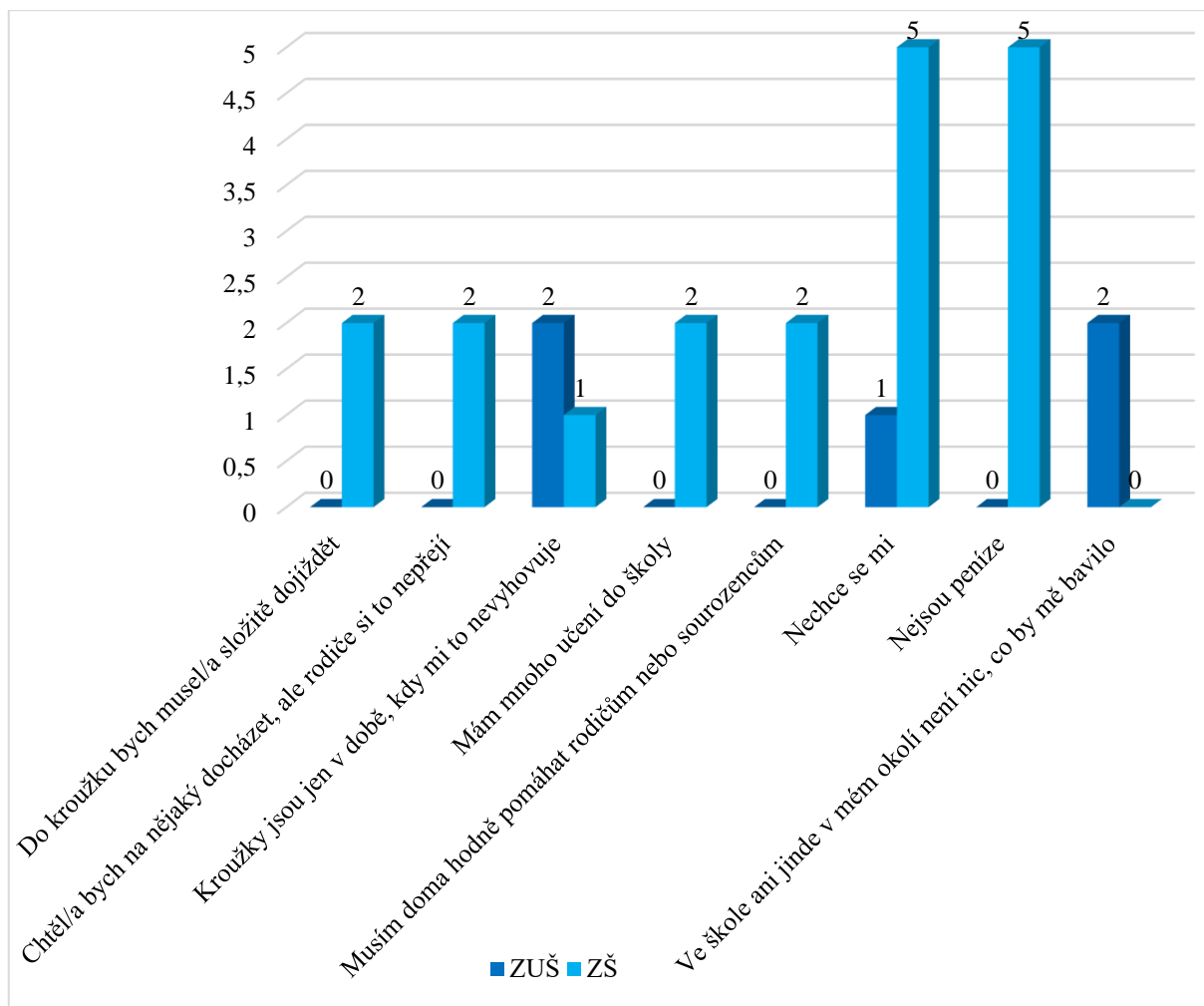

Graf 5: Důvody docházky žáků ZUŠ a ZŠ na volnočasové kroužky

Zdroj: vlastní zpracování

Současně mě také zajímaly důvody, proč žáci naopak žádné kroužky nenavštěvují, což se týkalo převážně žáků ZŠ, kde se objevil i větší počet takových jedinců. U této části populace se nejčastěji objevovaly důvody jako „Nechce se mi“ a „Nejsou peníze“, obě zastoupené 5 respondenty. Právě problém nedostatku peněz se objevil i v některé z dalších otázek, kde si děti vlastními slovy stěžovaly na to, že jejich rodiče na kroužky nemají potřebné finance. Někteří žáci ZŠ také uvedli, že musí doma hodně pomáhat rodičům nebo sourozencům, a na tuto skutečnost si postěžovali také v některé z následujících dotazníkových položek.

Žáci ZUŠ na otázku č. 8 ptající se na důvody nedocházení na organizovanou zájmovou činnost odpovídali v menším počtu než žáci ZŠ, protože ze ZUŠ až na pár výjimek respondenti na kroužky docházejí. Ale i tito „docházející“ zde uvedli nějakou odpověď. Kromě již navštěvovaného kroužku by třeba rádi chodili ještě na nějaký jiný, ale např. jim časově nevyhovuje, není v jejich blízkém okolí apod.

Graf 6: Důvody respondentů k nedocházení na volnočasové kroužky

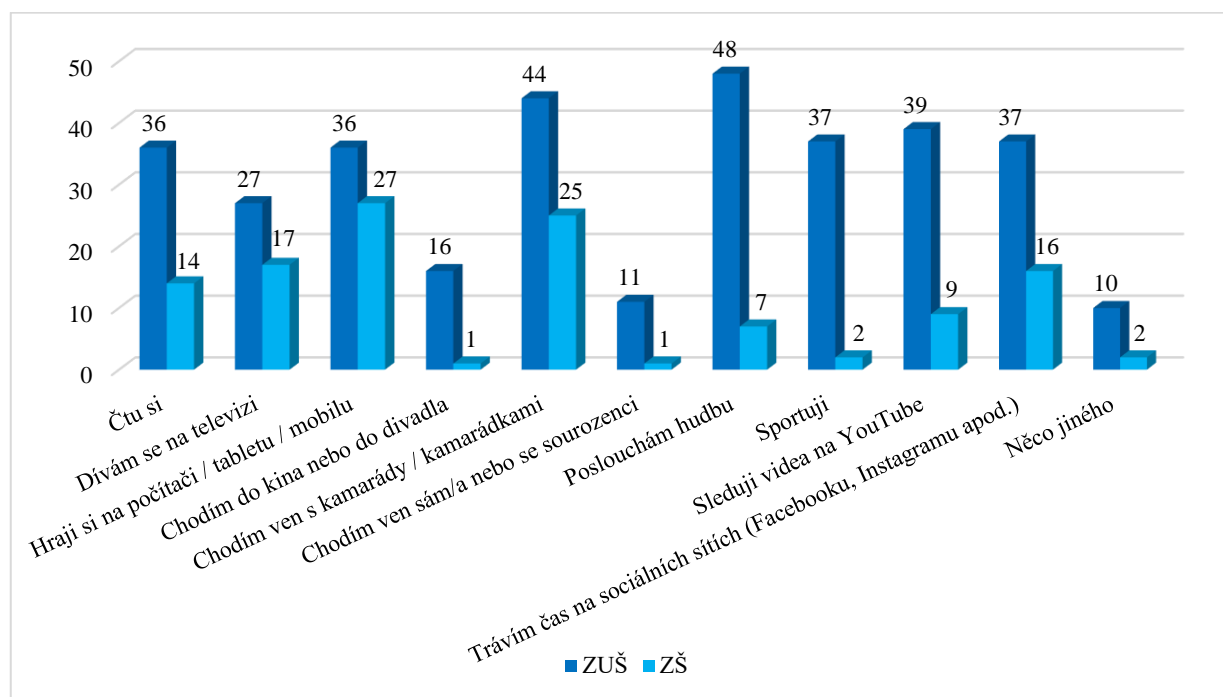
Zdroj: vlastní zpracování

Dále jsem se zabývala trávením volného času dětí mimo volnočasové kroužky. Např. v otázce č. 9 jsem se respondentů ptala, jakým aktivitám se během této doby věnují. Nabízené možnosti odpovědí na tuto otázce jsem se snažila co nejvíce přizpůsobit zkoumané věkové kategorii, takže mi mohli žáci označit, že např. poslouchají hudbu, tráví čas na sociálních sítích, sledují videa na YouTube, hrají si na počítači/tabletu/mobilu, chodí ven s kamarády apod. Zde zmíněné činnosti také patří mezi ty nejčastěji se vyskytující zájmy respondentů zapojených do dotazníkového šetření. Zároveň, což mne překvapilo a čemuž se věnuji i dále v dotazníku (samozřejmě též ve vlastním shrnutí výzkumu), je pravda, že poměrně mnoho respondentů, zejména ze ZUŠ, se věnuje sportu.

Jelikož je možné se ve volném čase věnovat velmi různorodým zálibám, zařadila jsem také odpověď „Něco jiného“ (otázka zněla – „Co děláte ve svém volném čase, pokud zrovna nechodíte na kroužky?“). Ta se ukázala jako velmi vhodná, protože dotazovaní v odpovědích uváděli zajímavé údaje, např. trávení času s rodinou, kreslení, hraní na kytaru, učení

se nových věcí, detektoring, modelaření a malování. Nechyběly ani činnosti dělané z donucení – učení, uklízení, pomáhání doma, rodinné výlety. Všeobecně se však ukázalo, že žáci ZUŠ mají pestřejší trávení volného času než žáci ZŠ. Zatímco u žáků ZUŠ jsem zaznamenala odhadem až 7–9 volnočasových aktivit, u žáků ZŠ maximálně 3–4 volnočasové aktivity. Na druhou stranu ale vyšší počet žáků ZUŠ tráví čas na sociálních sítích. Dle mého názoru je tento fakt způsoben jejich přetěžováním volnočasovými kroužky a aktivitami.

Trávení volného času mimo kroužky znázorňuje následující graf:

Graf 7: Co dělají žáci ZUŠ a ZŠ během svého volného času mimo kroužky

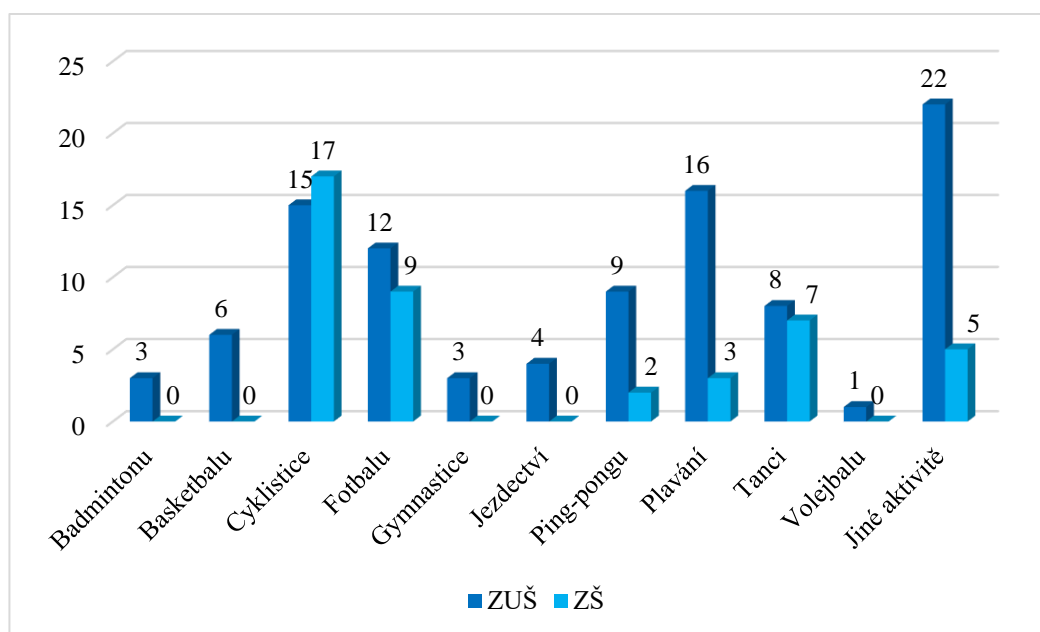
Zdroj: vlastní zpracování

Otázkami č. 10 a 11 jsem chtěla zjistit, zda respondenti ve svém volném čase sportují, či nesportují, případně jakým způsobem. Myslím si, že v dnešní době je otázka sportování dětí i dospívajících velice důležitá, proto jsem se zajímala i o tuto problematiku. Získané odpovědi mne mile překvapily, předpokládala bych, že se najde minimum sportujících žáků, natož ve zkoumané věkové kategorii 12–15 let. Otázka č. 10 však přinesla tuto informaci – až 47 z 64 žáků ZUŠ (tedy 73,4 % ze všech žáků ZUŠ) a 34 ze 45 žáků ZŠ (tudíž 75,6 % ze všech žáků ZŠ) ve svém volném čase sportuje.

Položka č. 11 se už dotazovala na konkrétní sportovní aktivity. Mezi nejoblíbenější sporty zahrnuté do možností odpovědí jak u žáků ZUŠ, tak i ZŠ patřila cyklistika – jízda na kole – a to konkrétně u 15 žáků ZUŠ a 17 žáků ZŠ. Četnost dále se objevujících sportů se u populace žáků ZUŠ i ZŠ lišila.

Častěji u žáků ZUŠ než u žáků ZŠ se také objevovala odpověď, že se věnují jiné než v možnostech uvedené aktivitě. Zde všichni, kdo zvolili tuto formu odpovědi, uvedli, že se věnují běhání (tuto činnost uvedlo více respondentů, jelikož tento sport v nabízených možnostech nebyl uveden). Kromě běhu se objevily ještě posilování, atletika, sjezdy na downhill, delší výlety (turistika), jóga, tenis, ježdění na koloběžce (příp. na skateboardu), šachy. Někdo zde také uvedl, že se zabývá calistenicou, tedy cvičením s vlastním tělem.

V předcházejícím odstavci jsem vypsala sporty, jež respondenti uvedli v polouzavřené možnosti „Jiné aktivity“. Co jsem však zahrnuje do výběru možností odpovědí? Nabídnuty byly badminton, basketbal, výše zmíněná cyklistika, fotbal, gymnastika, jezdectví, ping-pong, plavání, tanec, volejbal. Původně jsem otázku č. 11 měla formulovanou všeobecně, nakonec mi bylo vedoucí práce doporučeno, ať se v ní zeptám na sport mimo kroužky. Nabídku odpovědí jsem zvažovala rozšířit, ale nakonec jsem usoudila, že uvedené možnosti jsou dostačující, takže jsem ji nakonec ponechala v původním znění.

Graf 8: Odpovědi respondentů na otázku „Jakému sportu se o svém volném čase věnujete?“

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu je opět patrné rozmanitější trávení volného času u žáků ZUŠ. Nyní se mohou věnovat rozdílu mezi představami žáků o trávení volného času a jeho skutečným naplňováním. To v dotazníkovém šetření zkoumaly otázky č. 12–14.

Otázka č. 12, jediná otevřená, někomu dělala problémy. Často se objevovaly potíže s jejím správným pochopením, nebo ji respondenti vynechávali. Její poněkud složitější formulace „Jak byste nejraději trávili svůj volný čas, kdyby vás v něm nikdo a nic

neovlivňovalo? (Popište vlastními slovy ideální představu vašeho volného času.)“ totiž mohla někomu znesnadňovat vyplňování. Přesto jsem každé slovo otázky považovala za důležité.

Odpovědi respondentů byly různé. Samozřejmě je všechny ve shrnutí vlastního výzkumu nemohu uvést, přemýšlela jsem tedy o uvedení těch nejzajímavějších, popř. nejčastějších z nich. Začnu tedy žáky ZUŠ:

- a) *„Nerozumím otázce“* (dívka, 12 let);
- b) *„Jelikož jsem v období, kdy se mi nechce nic dělat, tak bych nejraději hrál na počítači nebo chodil ven s kámoši“* (chlapec, 14 let);
- c) *„Tím, co by mě bavilo“* (chlapec, 13 let);
- d) *„Cvičením na řeckého hrdinu.“* (chlapec, 13 let);
- e) *„Asi bych více sportovala a více chodila ven s kamarády. Možná bych se přihlásila na více zájmových kroužků“* (dívka, 13 let);
- f) *„Toulala bych se se svou bohémsky naladěnou kamarádkou po okrajových částech různých měst a míst. Chodila bych více do divadla a více si zjišťovala informace o věcech, co mě opravdu zajímají“* (dívka, 13 let);
- g) *„Cestování do zahraničí, sportování, sebevzdělávání, trávení času s rodinou a kamarády“* (dívka, 15 let);
- h) *„Nic mě neovlivňuje kromě málo času a trávím ho nejlíp, jak můžu už teď“* (dívka, 15 let);
- i) *„Ráda čtu. Kromě čtení také kreslím. Taky bych ve volném čase chtěla být více venku. Byla bych s kamarádkami. Hrála bych na ukulele a učila bych se francouzštinu, která mě velmi baví. Zbytek času bych odpočívala“* (dívka, 12 let);
- j) *„Po škole kroužek, jít s kamarády ven, 4krát fotbal, na večeri se vrátit, po ní jít na mobil či PC a večer se dívat na film v TV“* (chlapec, 13 let);
- k) *„Nic nedělat, byl na notebooku“* (chlapec, 13 let);
- l) *„Pravděpodobně bych chodil s kamarády častěji ven, protože teď na to kvůli závodnímu plavání nemám moc času. Také bych asi i více cvičil“* (chlapec, 15 let);
- m) *„Dělal bych si, co chci, kdy chci“* (chlapec, 14 let);
- n) *„Nejraději bych byl venku a hledal s detektorem anebo slepoval RC modely“* (chlapec, 14 let);
- o) *„Jsem s přáteli, které zajímají stejné věci jako mě“* (chlapec, 14 let).

Nyní bych zase uvedla nejzajímavější/nejčastější odpovědi žáků ZŠ na otázku týkající se ideální představy jejich volného času:

- a) „*Nevím*“ (chlapec, 12 let);
- b) „*Nemít tolik úkolů*“ (chlapec, 13 let);
- c) „*Tak, jak chci já, protože mi v tom brání škola a musím doma pomáhat, a to mě nebaví*“ (chlapec, 13 let);
- d) „*Nechodit do školy a dělat si, co chci*“ (chlapec, 13 let);
- e) „*Chtěla bych někam chodit, ale rodiče na to nemají peníze*“ (dívka, 12 let);
- f) „*Chtěl bych mít víc času na airsoft, teď pořád dělám úkoly do školy*“ (chlapec, 13 let);
- g) „*Byl bych furt s klukama venku*“ (chlapec, 13 let);
- h) „*Fotbal hrát*“ (chlapec, 15 let);
- i) „*Nemít tolik povinností do školy a nemuset tolik pomáhat svým ségrám*“ (dívka, 14 let);
- j) „*PC, hry na PC, televize*“ (chlapec, 14 let);
- k) „*Chci být víc venku s kamarádkama a místo toho musím pomáhat mamce*“ (dívka, 15 let);
- l) „*Chci víc volna*“ (dívka, 15 let);
- m) „*Jsem spokojena*“ (dívka, 14 let).

I z těchto výsledků je patrné, že žáci ZUŠ mají nejen pestřejší trávení volného času, ale taktéž představy, jak by jej chtěli trávit. Žáci ZŠ se při uvádění ideálních představ zase více řídili přítomností ve smyslu, že např. netráví čas tak, jak by si přáli, jelikož musejí doma pomáhat rodičům či sourozencům, nebo mají hodně školních povinností. Také jsem se u žáků ZŠ více než u žáků ZUŠ setkala s faktem, že by někteří žáci ZŠ rádi navštěvovali volnočasové kroužky, ale nemohou, protože kromě školy, s tím související přípravy na ni, i domácích povinností s výukou nesouvisejících na to kupříkladu nemají rodiče potřebné finanční prostředky. U obou porovnávaných vzorků jsem ale zaznamenala vliv vrstevníků, jelikož jak žáci ZUŠ, tak žáci ZŠ by rádi trávili svůj volný čas s kamarády / kamarádkami.

V další otázce, tedy otázce č. 13, jsem se ptala, zda respondenti svůj volný čas tráví tak, jak by si přáli. U žáků ZUŠ se nejčastěji objevovala odpověď „*Ano*“ (37 ze 64 osob), u žáků ZŠ pak nejčastěji „*Ne*“ (24 z 45 osob).

Počet i procentuální zastoupení odpovědí ukazuje tato tabulka:

Tabulka 4: Četnost odpovědí respondentů na otázku: „Trávíte svůj volný čas, jak byste si přáli?“

Možnost/nemožnost trávení volného času dle vlastního přání	ZUŠ		ZŠ	
	Počet	Procento	Počet	Procento
Ano	37	57,8 %	11	24,4 %
Ne	15	23,4 %	24	53,3 %
Nevím	12	18,8 %	10	22,2 %
Celkem	64	100 %	45	100 %

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky lze vyčíst jeden velmi důležitý fakt – zatímco 57,3 % žáků ZUŠ tráví volný čas dle vlastního přání, obdobné procentu žáků ZŠ nikoliv. U žáků ZŠ je tato skutečnost dle odpovědí respondentů v předcházející otázce způsobena školou a náročnou přípravou na ni, žáci ZŠ také častěji než žáci ZUŠ uváděli nutnost doma pomáhat rodičům či sourozencům.

Dotazník jsem zakončila otázkou č. 14 zjišťující překážky v ideálním trávení volného času respondentů. Tuto položku vyplnili nejen ti, kteří předtím uvedli odpověď „*Ne*“ nebo „*Nevím*“, ale také ti, kteří odpověděli „*Ano*“. Mohli tedy otázku – „*Pokud ne, co nebo kdo vám v tom brání?*“ – chápat třeba tak, že někdy svůj čas dle přání trávit nemohou, ale jinak skutečné naplňování volného času s ideální představou koresponduje. Proto mohla tato část respondentů nejdříve odpovědět souhlasně, poté uvést důvody, co ve vysněném naplňování volných chvil brání.

Podle vlastního původního předpokladu uváděli respondenti jako důvod nenaplňování volného času podle jejich představ školu a učení, konkrétně tak odpovědělo 24 respondentů ZUŠ, 25 ze ZŠ. Jiné odpovědi se objevovaly v trochu menším počtu. Očekávala jsem ale, že si zde někdo postěžuje na kroužky navštěvované z donucení, nic takového jsem neobjevila. Zde bylo možno označit více důvodů nemožnosti trávit volný čas dle přání respondentů.

Tabulka 5: Důvody, proč respondenti nemohou svůj volný čas trávit tak, jak by si přáli, a jejich četnost ve vyplněných dotaznících

Překážky v trávení volného času podle svých představ uvedených respondenty	ZUŠ		ZŠ	
	Počet	Procento	Počet	Procento
Čas	20	38,5 %	9	15,8 %
Kamarádi / kamarádky	2	3,8 %	4	7 %
Kroužky, které mne nebaví a do nichž chodím donucení	0	0 %	0	0 %
Rodiče	5	9,6 %	13	22 %
Sourozenci	1	1,9 %	6	10,5 %
Škola a učení	24	46,2 %	25	43,9 %
Celkem	52	100 %	57	100 %

Zdroj: vlastní zpracování

4.8.2 Statistické ověření hypotéz

Vlastní bádání jsem již shrnula podle informací získaných z dotazníků. Nyní tedy přecházím k dalšímu kroku, a to statistickému vyhodnocení předem formulovaných hypotéz:

K jejich statistickému ověření jsem využila dvou statistických metod, a to dvouvýběrového t-testu s neshodnými rozptyly a kontingenčních tabulek s následným využitím chí-kvadrát rozdělení dle toho, zda mezi sebou porovnávaly jednu slovně a jednu numericky formulovanou veličinu (zde jsem použila první jmenovanou statistickou metodu – dvouvýběrový t-test), nebo dvě slovně formulované veličiny (zde využity metody kontingenčních tabulek). Všechny hypotézy jsem testovala s 5% odchylkou, tedy $\alpha = 0,05$. Pro každou hypotézu jsem dále formulovala nulovou a alternativní hypotézu.

H1: Volnočasové kroužky navštěvují mladší děti než starší.

Zde jsem vycházela z dotazníkové položky č. 2 a 3, v nichž jsem se tázala na věk respondentů i fakt, zda navštěvují volnočasové kroužky, či nikoliv.

Stanovila jsem si:

- H_0 : Věk dětí nemá vliv na navštěvování volnočasových kroužků;
- H_1 : Věk dětí má vliv na navštěvování volnočasových kroužků.

Tabulka 6: Porovnání věku respondentů s navštěvováním volnočasových kroužků

Navštěvování kroužků	Ano	Ne
Věk respondentů		
12 let	25	4
13 let	28	1
14 let	29	3
15 let	14	6

Zdroj: vlastní zpracování

$$H_0: \mu_1 = \mu_2$$

$$H_1: \mu_1 \neq \mu_2$$

$$TK = \frac{\bar{x}_2 - \bar{x}_1}{s \cdot \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}} = -59,814$$

$$KH = t_{1-\frac{\alpha}{2}}(n_1 + n_2 - 2) = 1,980$$

Jelikož je testové kritérium při využití dvouvýběrového t-testu nižší než záporná hodnota kritické hodnoty, střední hodnoty se tím pádem sobě nerovnjají.

Nulová hypotéza se zamítá, přijímá se alternativní – věk dětí má vliv na navštěvování volnočasových kroužků. Volnočasové kroužky více navštěvují mladší děti než ty starší.

H2: Žáci ZUŠ docházejí na volnočasové kroužky déle než žáci ZŠ.

Zde jsem vycházela z otázky č. 4, konkrétně její druhé části tázající se na délku docházení do volnočasových kroužků. Respondenti mi sice tento údaj psali číslicí dle pokynů v dotazníku, avšak pro přehlednost i usnadnění si třídění získaných dat a statistických výpočtů jsem posléze každý údaj zařadila do intervalů tak, aby každý byl přibližně stejně dlouhý.

Stanovila jsem si:

- H_0 : Typ školy nemá vliv na délku docházení na volnočasové kroužky;
- H_1 : Typ školy má vliv na délku docházení na volnočasové kroužky.

Tabulka 7: Porovnání délky docházení na volnočasové kroužky mezi žáky ZUŠ a ZŠ

Délka docházení na kroužky	Žáci ZUŠ	Žáci ZŠ
4 měsíce – 2 roky	23	26
3–5 let	38	9
6–8 let	67	1
9–10,5 let	17	0
11–13 let	8	0

Zdroj: vlastní zpracování

$$H_0: \mu_1 = \mu_2$$

$$H_1: \mu_1 \neq \mu_2$$

$$TK = \frac{\bar{x}_2 - \bar{x}_1}{s \cdot \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}} = -33,6713$$

$$KH = t_{1-\frac{\alpha}{2}}(n_1 + n_2 - 2) = 1,980$$

Jelikož je testové kritérium při využití dvouvýběrového t-testu nižší než záporná hodnota kritické hodnoty (stejně jako u H_1), střední hodnoty se tím pádem sobě nerovnají.

Nulová hypotéza se zamítá, přijímá se alternativní – typ školy (myšleno, zda se jedná o ZUŠ / ZŠ. Žáci ZUŠ docházejí na volnočasové kroužky déle než žáci ZŠ. Tento fakt je patrný i z tabulky absolutních četností – zatímco žáci ZUŠ své volnočasové kroužky navštěvují až 13 let, žáci ZŠ maximálně 8. Zároveň se zvyšující se délkou

navštěvování kroužků počet žáků ZŠ prudce klesá, v kategoriích věku 9–10,5 let a 11–13 se již nenachází žádný žák ZŠ.

H3: Chlapci preferují sportovní, počítačové a přírodovědecké kroužky, kdežto dívky se spíše zabývají výtvarnými či hudebními aktivitami.

Zde jsem vycházela z dotazníkové položky č. 1 tázající se na pohlaví respondentů, dále z otázky č. 4, konkrétně její první podotázky zjišťující typy navštěvovaných kroužků; obě kritéria (pohlaví a typ kroužku) jsem poté vzájemně porovnála a z volnočasových kroužků uvedených žáky ZUŠ i ZŠ vybrala ty, jež zmiňuji ve své hypotéze. Pro její vyhodnocení jsem použila metodu kontingenčních tabulek.

Stanovila jsem si:

- H_0 : Pohlaví respondentů nemá vliv na preferenci určitých typů volnočasových kroužků;
- H_1 : Pohlaví respondentů má vliv na preferenci určitých typů volnočasových kroužků.

Tabulka 8: Empirické četnosti k vyhodnocení H3

Empirické četnosti	Chlapci	Dívky	Celkem
Sportovní kroužek	23	16	39
Počítačový kroužek	8	0	8
Přírodovědecký kroužek	2	1	3
Výtvarný kroužek	0	12	12
Hudební kroužek	29	30	59
Celkem	74	47	121

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 9: Teoretické četnosti k vyhodnocení H3

Teoretické četnosti	Chlapci	Dívky
Sportovní kroužek	19,9835	19,0165
Počítačový kroužek	4,0992	3,9008
Přírodovědecký kroužek	1,5372	1,4628
Výtvarný kroužek	6,1488	5,8512
Hudební kroužek	30,2314	28,7686

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 10: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H3

$\frac{(emp - teor)^2}{teor}$	Chlapci	Dívky
Sportovní kroužek	0,4553	0,4785
Počítačový kroužek	3,7121	3,9008
Přírodovědecký kroužek	0,1393	0,1464
Výtvarný kroužek	6,1488	6,4614
Hudební kroužek	0,0502	0,0527

Zdroj: vlastní zpracování

$$H_0: emp = teor$$

$$H_1: emp \neq teor$$

$$TK = \sum_{tab} \frac{(emp - teor)^2}{teor} = 21,5456$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}((r - 1) \cdot (s - 1)) = 9,488$$

Jelikož hodnota testového kritéria přesáhla kritickou hodnotu, nulová hypotéza se zamítá, přijímá se alternativní.

Pohlaví respondentů má vliv na preferenci určitých typů volnočasových kroužků. Chlapci preferují sportovní, počítačové a přírodovědecké kroužky, kdežto dívky se spíše zabývají výtvarnými či hudebními aktivitami.

H4: Děti ze ZUŠ více navštěvují kroužky nabízené školou než ty ze ZŠ.

Zde jsem vycházela z otázky č. 6 dotazující se na instituce, do kterých respondenti na organizovanou zájmovou činnost docházejí, načež jsem z nabídky organizací vybrala školní klub, základní školu a základní uměleckou školu. Zprvu jsem váhala, zda do porovnávaných kritérií zařadit školní klub, jelikož v odborné literatuře zabývající se pedagogikou volného času byl uveden jako samostatná organizace, ovšem jelikož se zpravidla nachází v prostorách školy, zařadila jsem tedy nakonec i ten. Pro statistické ověření stejně jako v H3 používám metodu kontingenčních tabulek.

Stanovila jsem si:

- H_0 : Děti ze ZUŠ navštěvují kroužky nabízené školou stejně jako ty ze ZŠ;
- H_1 : Děti ze ZUŠ nenavštěvují kroužky nabízené školou stejně jako ty ze ZŠ.

Tabulka 11: Empirické četnosti k vyhodnocení H4

Empirické četnosti	Žáci ZUŠ	Žáci ZŠ	Celkem
Školní klub	3	11	14
Základní škola	6	8	14
Základní umělecká škola	58	3	61
Celkem	67	22	89

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 12: Teoretické četnosti k vyhodnocení H4

Teoretické četnosti	Žáci ZUŠ	Žáci ZŠ
Školní klub	10,5393	3,4607
Základní škola	10,5393	3,4607
Základní umělecká škola	45,9213	15,0787

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 13: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H4

$\frac{(emp - teor)^2}{teor}$	Žáci ZUŠ	Žáci ZŠ
Školní klub	5,3933	16,4250
Základní škola	1,9551	5,9542
Základní umělecká škola	3,1770	9,6755

Zdroj: vlastní zpracování

$$H_0: emp = teor$$

$$H_1: emp \neq teor$$

$$TK = \sum_{tab} \frac{(emp - teor)^2}{teor} = 42,5801$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}((r-1) \cdot (s-1)) = 5,991$$

Hodnota testového kritéria přesáhla kritickou hodnotu, tudíž se nulová hypotéza zamítá, přijímá se alternativní.

Děti ze ZUŠ nenavštěvují kroužky nabízené školou stejně jako ty ze ZŠ – děti ze ZUŠ více navštěvují kroužky nabízené školou než ty ze ZŠ. Tato skutečnost může být jednak dána faktem, že žáci ZUŠ mají minimálně jeden volnočasový kroužek povinný v rámci své školní docházky, jednak i velikostí výzkumného souboru žáků ZUŠ oproti výzkumnému souboru žáků ZŠ.

H5: Chlapci se o svém volném čase mimo kroužky věnují sportovním aktivitám více než dívky.

Zde jsem vycházela z otázky č. 1 tázající se na pohlaví respondentů a z dotazníkové položky č. 10 zjišťující, zda respondenti o svém volném čase v době mimo zájmových kroužků sportují, či nikoliv. Opět při statistickém ověření hypotézy využívám metodu kontingenčních tabulek.

Stanovila jsem si:

- H_0 : Pohlaví respondentů nemá vliv na sportovní aktivity mimo kroužky;
- H_1 : Pohlaví respondentů má vliv na sportovní aktivity mimo kroužky.

Tabulka 14: Empirické četnosti k vyhodnocení H5

Empirické četnosti	Chlapci	Dívky	Celkem
Sportuje	31	50	81
Nesportuje	18	10	28
Celkem	49	60	109

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 15: Empirické četnosti k vyhodnocení H5

Teoretické četnosti	Chlapci	Dívky
Sportuje	36,4128	44,5872
Nesportuje	12,5872	15,4128

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 16: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H5

$\frac{(emp - teor)^2}{teor}$	Chlapci	Dívky
Sportuje	0,8046	0,6571
Nesportuje	2,3277	77,6152

Zdroj: vlastní zpracování

$$H_0: emp = teor$$

$$H_1: emp \neq teor$$

$$TK = \sum_{tab} \frac{(emp - teor)^2}{teor} = 81,4047$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}((r-1) \cdot (s-1)) = 3,841$$

Hodnota testového kritéria přesáhla kritickou hodnotu, tudíž se nulová hypotéza zamítá, přijímá se alternativní.

Pohlaví respondentů má vliv na sportovní aktivity mimo kroužky. Dle statistického ověření platí hypotéza, že se chlapci o svém volném čase mimo kroužky věnují

sportovním aktivitám více než dívky, ačkoliv by se dle tabulky absolutních (tedy empirických) četností mohlo zdát, že sportují více dívky. Tento fakt je ale dán větším počtem sportujících dívek nežli chlapců, při jiném počtu nebo poměru sportujících/nesportujících (popř. dívek / chlapců) by se jistě výsledek statistického ověření této hypotézy změnil.

H6: Žáci ZŠ nenavštěvují volnočasové kroužky z důvodu školních povinností (učení, domácí úkoly apod.) ve větším počtu než žáci ZUŠ.

Zde jsem vycházela z otázky č. 8 týkající se na důvody nedocházení na volnočasové kroužky. Jako v předchozích hypotézách jsem zde použila metodu kontingenčních tabulek.

Stanovila jsem si:

- H_0 : Žáci ZŠ navštěvují volnočasové kroužky z důvodu školních povinností (učení, domácí úkoly apod.) ve stejném počtu jako žáci ZUŠ;
- H_1 : Žáci ZŠ nenavštěvují volnočasové kroužky z důvodu školních povinností (učení, domácí úkoly apod.) ve stejném počtu jako žáci ZUŠ.

Tabulka 17: Teoretické četnosti k vyhodnocení H6

Teoretické četnosti	Žáci ZUŠ	Žáci ZŠ	Celkem
Důvod nenavštěvování kroužků z důvodu školních povinností	0	2	2
Jiné důvody	5	17	22
Celkem	5	19	24

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 18: Empirické četnosti k vyhodnocení H6

Empirické četnosti	Žáci ZUŠ	Žáci ZŠ
Důvod nenavštěvování kroužků z důvodu školních povinností	0,4167	1,5833
Jiné důvody	4,5833	17,4167

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 19: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H6

$\frac{(emp - teor)^2}{teor}$	Žáci ZUŠ	Žáci ZŠ
Důvod nenavštěvování kroužků z důvodu školních povinností	0,4167	0,1096
Jiné důvody	0,0379	0,0100

Zdroj: vlastní zpracování

$$H_0: emp = teor$$

$$H_1: emp \neq teor$$

$$TK = \sum_{tab} \frac{(emp - teor)^2}{teor} = 0,5742$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}((r-1) \cdot (s-1)) = 3,841$$

Testové kritérium nepřesáhlo kritickou hodnotu, tudíž se přijímá nulová hypotéza.

Žáci ZŠ navštěvují volnočasové kroužky z důvodu školních povinností (učení, domácí úkoly apod.) ve stejném počtu jako žáci ZUŠ.

Tento fakt je však podmíněn tím, že abych mohla hypotézu statisticky vyhodnotit, potřebovala jsem důvod nenařazení volnočasových kroužků z důvodu školních povinností porovnat s jinými důvody, proto jsem také ze statistického vyhodnocení získala takový výsledek. Jinak by už jen z tabulky absolutních (empirických) četností bylo zřejmé, že žáci ZŠ nenařazení volnočasové kroužky z důvodu školních povinností (učení, domácí úkoly apod.) ve větším počtu než žáci ZUŠ. Zároveň správnost ověření předem stanovené hypotézy do jisté míry ovlivňovala skutečnost, že žáci ZUŠ mají ve své škole jeden volnočasový kroužek povinný v rámci studia, a přesto se v dotaznících v tomto výzkumném souboru objevily důvody nenařazení volnočasových kroužků – jednalo se ale o důvody nevyhovujícího času, vlastní nechuť k navštěvování volnočasových kroužků či nevyhovující nabídky volnočasových kroužků ve škole anebo v okolí respondentů.

H7: Volný čas dětí ovlivňují více rodiče než vrstevníci.

Zde jsem vycházela z dotazníkové položky č. 7 týkající se na důvody navštěvování volnočasových kroužků, dále z otázky č. 14 ptající se respondentů na překážky bránící jim v ideálním naplnění jejich volného času. Z odpovědí na obě otázky jsem poté vybrala kritéria týkající se rodičů a vrstevníků. Opět jsem využila metody kontingenčních tabulek.

Stanovila jsem si:

- H_0 : Volný čas dětí ovlivňují rodiče a vrstevníci stejnou měrou;
- H_1 : Volný čas dětí ovlivňují rodiče a vrstevníci nestejnou měrou.

Tabulka 20: Empirické četnosti k vyhodnocení H7

Empirické četnosti	Rodiče	Vrstevníci	Celkem
Vliv na výběr volnočasového kroužku	26	14	40
Vliv na ideální představu trávení volného času	18	6	24
Celkem	44	20	64

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 21: Teoretické četnosti k vyhodnocení H7

Teoretické četnosti	Rodiče	Vrstevníci
Vliv na výběr volnočasového kroužku	27,5000	12,5000
Vliv na ideální představu trávení volného času	16,5000	7,5000

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 22: Výpočet hodnot pro určení testového kritéria ke statistickému ověření H7

$\frac{(emp - teor)^2}{teor}$	Rodiče	Vrstevníci
Vliv na výběr volnočasového kroužku	0,0818	0,1800
Vliv na ideální představu trávení volného času	0,1364	0,3000

Zdroj: vlastní zpracování

$$H_0: emp = teor$$

$$H_1: emp \neq teor$$

$$TK = \sum_{tab} \frac{(emp - teor)^2}{teor} = 0,6982$$

$$KH = \chi_{1-\alpha}^2((r-1) \cdot (s-1)) = 3,841$$

Testové kritérium nepřesáhlo kritickou hodnotu, tudíž se přijímá nulová hypotéza.

Volný čas dětí ovlivňují rodiče a vrstevníci stejnou měrou. Z tabulky absolutních (empirických) četností však vyplývá, že volný čas dětí ovlivňují více rodiče než vrstevníci.

4.9 Shrnutí výzkumného šetření

Vzhledem k faktu, že v první podkapitole praktické části své práce shrnuji dosavadní stav řešení či poznání před provedením vlastního výzkumu, rozhodla jsem se výsledky vlastního bádání porovnat s těmi nejdůležitějšími šetřeními uskutečněnými přede mnou, tedy

výzkumem volného času dětí z let 2010–2011 a 2016–2017. Jelikož obě šetření v porovnání s mým přinášejí mnoho zajímavých postřehů, uvedu alespoň některé z nich:

Dle nejstaršího uvedeného výzkumu v rámci projektu *Klíče pro život* respondenti v 75 % z celkového počtu navštěvovali alespoň jeden volnočasový kroužek, v novějším výzkumu k diplomové práci Šumpichové 90,81 %, v mém výzkumu 81,2 % ze všech respondentů. Největší vliv na výběr volnočasových kroužků podle staršího výzkumu má vlastní motivace dětí, dle novějšího na 1. stupni základní školy rodiče, poté vrstevníci, v mém případě u žáků ZUŠ a ZŠ hraje největší roli vlastní motivace, popř. vliv vrstevníků, u žáků ZUŠ kromě vlastní motivace také rodiče. Zároveň mohu uvést vliv pohlaví na výběr kroužků: Ve starším výzkumu se zjistilo, že chlapci preferují sportovní, technické a turistické aktivity, zatímco dívky hudebně dramatické, vzdělávací, výtvarné a rukodělné. V novějším výzkumu zase dívky preferovaly taneční aktivity a chlapci sportovní. Já na tuto problematiku měla stanovenou hypotézu: „Chlapci preferují sportovní, počítačové a přírodovědecké kroužky, kdežto dívky se spíše zabývají výtvarnými či hudebními aktivitami.“ (Ta se po vlastním statistickém ověření i potvrdila.)

Všechny tři výzkumy, a to včetně mého, se také věnovaly preferované instituci nabízející volnočasové kroužky. Respondenti staršího výzkumu ponejvíce uváděli sportovní oddíly, novějšího dívky nejvíce preferovaly základní umělecké školy a chlapci domy dětí a mládeže, popř. jiné organizace; v mém případě, jelikož mezi sebou porovnávám žáky ZUŠ a ZŠ, žáci ZUŠ preferovali základní umělecké školy a sportovní kluby, kdežto žáci ZŠ školní kluby a domovy dětí a mládeže. Tento fakt je s největší pravděpodobností dán již výběrem výzkumných souborů.

Následující dva postřehy porovnám pouze se starším výzkumem v rámci projektu *Klíče pro život* z let 2010–2011, protože je také pouze v něm na začátku praktické části své práce uvádím: První se týká důvodů nedocházení respondentů na žádný volnočasový kroužek. Starší výzkum v získaných výsledcích jako důvody nedocházení na organizovanou zájmovou činnost uvedl lokalitu, v níž se děti nacházely, její velikost vyjádřenou počtem obyvatel, dále situovanost rodin, co se týkalo dostupných finančních prostředků na volnočasové kroužky. V mém případě žáci ZUŠ jako důvod nedocházení na kroužky uváděli nevyhovující dobu jejich konání, v jednom případě vlastní nechuť a nevyhovující nabídku volnočasových kroužků ve škole i okolí. U žáků ZŠ jsem zaznamenala pestřejší důvody nenavštěvování volnočasových kroužků, a to složitost dojíždění na kroužky, zabraňování rodičů dětí na nějaký kroužek docházet, nevyhovující dobu konání volnočasových kroužků, mnoho učení

do školy, nutnost doma hodně pomáhat rodičům anebo sourozencům, vlastní nechuť a nedostatek finančních prostředků.

Z mého pohledu není neúčast dětí v zájmových kroužcích způsobena vždy vlastním nezájmem a nedostatkem motivace, nýbrž závisí rovněž na místě bydliště, dostupnosti volnočasových aktivit v jeho okolí, samozřejmě také na finančních možnostech rodičů. Ne všechny zájmové kroužky jsou totiž levné, některé se mohou i velmi znatelně prodražit – jsou např. náročné na nákup vybavení (sportovního náčiní, výtvarných potřeb apod.) k jejich provozování.

Zároveň jsem ale do svého výzkumu nezahrnula sociální postavení a vzdělání rodičů, což má dle mého názoru vliv na docházku do volnočasových kroužků – děti vzdělanějších rodičů podle mě budou docházet více do ZUŠ než do ZŠ, budou také více navštěvovat volnočasové kroužky než děti ze sociálně slabších rodin. Kdybych byla toto kritérium do práce zahrnula, mohla bych tuto domněnku potvrdit, či vyvrátit, bez ní však nikoliv.

Druhý zajímavý postřeh se týká trávení času dětí mimo volnočasové kroužky – respondenti staršího výzkumu se věnovali vrstevníkům, televizi, hraním počítačových her, pravidelnému sportu, čtení, poslouchání hudby, popř. nicnedělání. V mém případě se žáci ZUŠ nejčastěji věnovali poslouchání hudby, chození ven s vrstevníky, sledování videí na YouTube, trávení času na sociálních sítích a sportem; žáci ZŠ zase hraní si na počítači (tabletů, mobilů), chození ven s vrstevníky, sledování televize, trávení času na sociálních sítích a čtení.

Tolik z porovnávání předešlých výzkumů týkajících se zkoumání volného času dětí s mým výzkumem. Nyní shrnu výsledky statistického ověření mých předem stanovených hypotéz: U H1 a H2 jsem využila metody dvouvýběrového t-testu s neshodnými rozptyly a u H3–H7 jsem využila metody kontingenčních tabulek s následným použitím chí-kvadrát rozdělení. U H1–H5 byla přijata alternativní hypotéza, zatímco u H6 a H7 nulová.

5 ZÁVĚR

Během psaní bakalářské práce jsem využila poznatky načerpané z odborné literatury z oblasti pedagogiky volného času a vývojové psychologie. V kapitole týkající se obecné definice volného času napřed definuji pojem volný čas, v čem spočívá, případně jaký má vztah k práci. Zároveň se v ní zabývám základními oblastmi volnočasových aktivit. Dále se věnuji také aktuálním problémům volného času – u mladé generace v současné době nastávají dva extrémy – buďto děti a mládež čelí nudě a nedostatečnému naplňování volného času, nebo naopak trpí nedostatkem volného času z důvodu přetěžování velkým množstvím volnočasových kroužků.

V další kapitole – *Volný čas z hlediska pedagogiky volného času* definuji pedagogiku volného času jako jednu z pedagogických věd, její cíle i funkce a také to, v čem spočívá výchovné působení během volného času dětí.

Třetí kapitola teoretické části práce charakterizuje specifika věkové kategorie dětí 12–15 let z důvodů výzkumného šetření. V tomto věku jedinec prochází důležitou vývojovou etapou nalézající se mezi dětstvím a dospělostí, prochází tedy obdobím dospívání. Toto období je však každým autorem vymezeno trochu jinak i vzhledem k velkým a individuálním proměnám člověka v tomto období – tímto faktem se zabývám v podkapitole *Pohled na danou věkovou kategorii z hlediska vývojové psychologie*. Podkapitolou *Možnosti trávení volného času dětí v tomto věku* dávám zde popisované věkové období do souvislosti s problematikou trávení volného času.

Jelikož byl volný čas dětí zkoumán již několikrát přede mnou, na začátku praktické části práce tedy shrnuji dosavadní stav řešení či poznání před započítím vlastního výzkumu. Dále popisuji použitou metodologii, cíle výzkumu, formuluji hypotézy, popisuji použité metody sběru dat a charakterizuji výzkumný soubor respondentů. Samozřejmě také popisuji postup realizace výzkumného šetření pomocí metody dotazování prostřednictvím tištěných dotazníků. V *Interpretaci zjištěných dat a statistických ověření hypotéz* vyhodnocuji jednotlivé dotazníkové položky a hypotézy ověřuji pomocí metody dvouvýběrového t-testu a kontingenčních tabulek. Přestože nejsem první, kdo se ve své práci zabývá zkoumáním volného času dětí, domnívám se, že se výzkumem a porovnáváním trávení volného času žáků ZUŠ a ZŠ přede mnou nikdo nezabýval.

6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborná literatura

1. BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4248-9.
2. ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
3. ČÍŽKOVÁ-HLOBILOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-953-0.
4. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
5. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.
6. HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3037-0.
7. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
8. NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.
9. ORT, Petr. *Tvorba bakalářské práce*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, 2004. ISBN 80-86747-22-0.
10. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
11. PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Přeložil Jan HENDL. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.
12. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.
13. SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0044-7.
14. ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-40-7.

15. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Elektronické zdroje

16. BOCAN, Miroslav et al. *Děti v ringu dnešního světa: Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 12 let* [online]. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012, s. 53 [cit. 2019-05-07]. ISBN 978-80-87449-24-0. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1384255447.pdf>
17. BOCAN, Miroslav. *Děti a volný čas – jaké kroužky děti navštěvují?* Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů [online]. 24. 01. 2012 [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/n/14965/DETI-A-VOLNY-CAS---JAKE-KROUZKY-DETI-NAVSTEVUJI.html/>
18. *DDM Děčín Dotazník: Volný čas dětí* [online]. Děčín: DDM Děčín, 2011 [cit. 2019-09-28]. Dostupné z: <http://www.ddmdecin.eu/wp-content/uploads/2011/11/dotazn%C3%ADk-web-Voln%C3%BD-%C4%8Das-d%C4%9Bt%C3%AD.pdf>
19. KOHOUTOVÁ, Vlasta. *Víme, jaké hodnoty dnešní děti vyznávají?*. In: ŠkolaOnLine.cz [online]. 23. srpna 2012 [cit. 2019-04-13]. Dostupné z: <http://www.skolaonline.cz/Aktuality/%C4%8Cl%C3%A1nky/tabid/436/articleType/ArticleView/articleId/2459/Vime-jake-hodnoty-dnesni-deti-vyznavaji.aspx>
20. MARTÍN, J. M. a J. VERDIÁ. *Leisure and free time*. In: OpusDei.org [online]. 2016 [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://multimedia.opusdei.org/pdf/en/web-obr11-12.pdf>
21. MŠMT ČR. *Výsledky vyhledávání „volný čas“*. In: Vyzkum-mladez.cz [online]. Praha: MŠMT ČR, 2019 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/cs/registr/hledat?q=voln%C3%BD+%C4%8Das>
22. ŠILHÁNOVÁ, Simona. *Vlivy působící na zájmové činnosti a trávení volného času u dětí druhého stupně základních škol* [online]. Hradec Králové, 2017, s. 60 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1511454356.pdf>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Markéta Levínská.
23. ŠUMPICHOVÁ, Barbora. *Volný čas dětí (výsledky průzkumu)*. In: Vyslnto.cz [online]. 2019 [cit. 2019-09-28]. Dostupné z: <https://www.vyslnto.cz/realizovane-pruzkumy/volny-cas-deti/>

24. UNGEROVÁ, Veronika. *Směrnice č. 7/2019: Pravidla pro zveřejňování závěrečných prací a jejich základní jednotnou formální úpravu*. In: Upce.cz [online]. 1. září 2019 [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: https://studenti.upce.cz/sites/default/files/public/luva3059/smernice_c_7-2019_-_pravidla_pro_odevzdavani_zverejnovani_a_formalni_upravu_zaverecnych_pracifinal_136029.pdf

7 PŘÍLOHY

Příloha A - Vzor dotazníku pro vlastní výzkum	67
Příloha B - Pozorovací arch pro záznam odpovědí z dotazníku	72

Příloha A - Vzor dotazníku pro vlastní výzkum

Dobrý den,

jsem studentkou třetího ročníku oboru Humanitní studia Univerzity Pardubice a obracím se na vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který máte právě před sebou, díky němuž pro svou bakalářskou práci na téma Představy dětí o trávení volného času zkoumám volný čas žáků základních a základních uměleckých škol. Jeho vyplňování není vůbec složité a nezabere mnoho času, u většiny otázek se odpovědi pouze kroužkují. Přesto bych ale poprosila, abyste odpovídali co nejlépe pravdě.

Dotazník je anonymní, poslouží čistě potřebám výzkumu.

Předem děkuji za váš čas i ochotu.

1. Jste ...?

- a) Muž
- b) Žena

2. Kolik je vám let?

- a) 12 let
- b) 13 let
- c) 14 let
- d) 15 let

3. Navštěvujete nějaké volnočasové kroužky?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud jste u třetí otázky označili odpověď „Ano.“, pokračujte v dotazníku otázkami 4–7. Jestli jste však vybrali položku „Ne.“, přeskočte na otázku č. 8.

4. Vyplňte tabulku dle pokynů v jednotlivých sloupcích:

Jaké volnočasové kroužky navštěvujete? (Lze označit i více než jednu odpověď.)	Kolik let do nich docházíte? (Napište číslicí u těch kroužků, které jste označili v prvním sloupci.)	Jak vás vámi navštěvované kroužky baví? (Oznámkujte jako ve škole: 1 – velmi mne baví, 5 – vůbec mě nebaví.)
a) Dramatický		
b) Hudební		
c) Jazykový		
d) Keramický		
e) Pěvecký		
f) Počítačový		
g) Přírodovědecký		
h) Sportovní		
i) Taneční		
j) Výtvarný		
k) Jiný (napište)		

5. Kolikrát týdně na zájmové kroužky docházíte?

- a) 1× týdně
- b) 2× týdně
- c) 3× týdně
- d) 4× týdně
- e) 5× týdně

6. Do jakých institucí na ně docházíte? (Lze vybrat více odpovědí.)

- a) Domova dětí a mládeže
- b) Skautu / pionýra
- c) Sportovního klubu
- d) Školního klubu
- e) Základní školy
- f) Základní umělecké školy
- g) Jiné organizace (napište)

7. Z jakého důvodu své kroužky navštěvujete? (Lze vybrat více odpovědí.)

- a) Doma se nudím.
- b) Chci si zkusit něco nového nebo se něčemu novému přiučit.
- c) Chodím na kroužky už delší dobu a jsem tam spokojen/a.
- d) Chodím tam na doporučení svého kamaráda/kamarádky.
- e) Chodím tam se svým bratrem/sestrou.
- f) Chtějí to po mně rodiče a chodím tam nerad/a.
- g) Chtějí to po mně rodiče a chodím tam rád/a.

8. Pokud žádné kroužky nenavštěvujete, z jakého důvodu tomu tak je? (Lze vybrat více odpovědí.)

- a) Do kroužku bych musel/a složitě dojíždět.
- b) Chtěl/a bych na nějaký docházet, ale rodiče si to nepřejí.
- c) Kroužky jsou jen v době, kdy mi to nevyhovuje.
- d) Mám mnoho učení do školy.
- e) Musím doma hodně pomáhat rodičům nebo sourozencům.
- f) Nechce se mi.
- g) Nejsou peníze.
- h) Ve škole ani jinde v mém okolí není nic, co by mě bavilo.

9. Co děláte ve svém volném čase, pokud zrovna nechodíte na kroužky? (Lze vybrat více odpovědí.)

- a) Čtu si.
- b) Dívám se na televizi.
- c) Hraji si na počítači / tabletu / mobilu.
- d) Chodím do kina nebo do divadla.
- e) Chodím ven s kamarády / kamarádkami.
- f) Chodím ven sám/a, nebo se sourozenci.
- g) Poslouchám hudbu.
- h) Sportuji.
- i) Sleduji videa na YouTube.
- j) Trávím čas na sociálních sítích (Facebooku, Instagramu apod.).
- k) Něco jiného (napište)

10. Sportujete ve volném čase mimo kroužky?

- a) Ano
- b) Ne

Jestliže jste v otázce č. 10 vybrali odpověď „Ne.“, přeskočte na otázku č. 12.

11. Pokud ano, jakému sportu se ve svém volném čase věnujete?

- a) Badmintonu
- b) Basketbalu
- c) Cyklistice
- d) Fotbalu
- e) Gymnastice
- f) Jezdectví
- g) Ping-pongu
- h) Plavání
- i) Tanci
- j) Volejbalu
- k) Jiné aktivitě (napíšte)

12. Jak byste nejraději trávili svůj volný čas, kdyby vás v něm nikdo a nic neovlivňovalo? (Popište vlastními slovy ideální představu vašeho volného času.)

13. Trávíte svůj volný čas, jak byste si přáli?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

14. Pokud ne, co nebo kdo vám v tom brání? (Lze vybrat více odpovědí.)

- a) Čas
- b) Kamarádi / kamarádky
- c) Kroužky, které mne nebaví a do nichž chodím z donucení
- d) Rodiče
- e) Sourozenci
- f) Škola a učení

Toto je konec dotazníku. Zkontrolujte si, zda jste řádně odpověděli na všechny otázky, pokud ano, teprve poté můžete dotazník odevzdat.

Ještě jednou vám velice děkuji za vyplnění.

Příloha B - Pozorovací arch pro záznam odpovědí z dotazníku

Otázka	1	2	3	4a	4b	4c	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Respondent																
1																
2																
3																
4																
5																
6																
7																
8																
9																
10																
11																
12																
13																
14																
15																
16																
17																
18																
19																
20																
21																
22																
23																
24																
25																
26																
27																
28																
29																
30																
31																
32																
33																
34																
35																